

CEE Prevent Net

Central and Eastern European
Network for the Prevention of
Intolerance and Group Hatred

Kompendium dobrych praktyk

**10+1 dobrych praktyk zapobiegania
nietolerancji, dyskryminacji i nienawiści
motywowanej uprzedzeniami w Europie
Środkowej i Wschodniej**

Druk

Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej
Skrytka pocztowa 223
00-001 Warszawa 1

biuro@tea.org.pl
www.tea.org.pl

Źródła fotografii:

str. 8 iStock.com/golero; str. 24 Anika Posselius; str. 26 Centrum Organizowania Społeczności; str. 33, 41, 47, 54: Stowarzyszenie Cultures Interactive; str. 60 Andrej Barat; str. 62 iStock.com/nzphotonz; str. 69 iStock.com/designer491; str. 73 iStock.com/ Sean_Warren; str. 77 iStock.com/fizkes; str. 82 iStock.com/monkeybusiness-images; str. 88, 94: Stowarzyszenie Cultures Interactive /Dirk Lamprecht; str. 96 Kontiki Vocational Training Ltd.; str. 99 Elżbieta Kielak; str. 103 iStock.com/ SDI Productions; str. 106 Tereza Matkuliakova

Finansowanie

This project has received funding from the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020) under grant agreement No 808143.

The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe.

Niniejsza publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autorów i autorek. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za wykorzystanie zawartych w niej informacji.

10+1 dobrych praktyk zapobiegania nietolerancji, dyskryminacji i nienawiści motywowanej uprzedzeniami w Europie Środkowej i Wschodniej

Konsorcjum CEE Prevent Net

Spis treści

Przedmowa	6
Projekt CEE Prevent Net i jego organizacje partnerskie	9
Dobre praktyki	25
Szkoły dla Demokracji / Centrum Organizowania Społeczności (Centrum komunitného organizovania, CKO), Słowacja	26
Romantyczna Przemoc / Ludzie w Potrzebie (Človek v ohrození), Słowacja	33
Praca z Kulturą Młodzieżową Stowarzyszenie Cultures Interactive, Niemcy	41
Praca z Historiami Stowarzyszenie Cultures Interactive, Niemcy	47
Asertywne strategie i ćwiczenia dotyczące radzenia sobie ze stresem i gniewem / Ratolest Brno, Czechy	54
Prawda i kłamstwa w internecie Ratolest Brno, Czechy	63
Umiejętności dziennikarskie YMCA Dobricz, Bułgaria	73
Program szkoleniowy Cyberskaut / Fundusz Stosowanych Badań i Komunikacji (Фондация „Приложни изследвания и комуникации”, ARC), Bułgaria	82
Mediacja i praktyki naprawcze w szkołach Fundacja Partners Węgry (PHF), Węgry	88
Dociekania filozoficzne przeciwdziałają postawom radykalnym (P4CE) Konsorcjum P4CE, Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej (upowszechnianie metody)	96
Rekomendacje dotyczące działalności rzeczniczej na rzecz zapobiegania dyskryminacji i nienawiści powodowanej uprzedzeniami	103

Przedmowa

Niniejsze kompendium zostało stworzone przez osoby zrzeszone wokół projektu CEE Prevent Net. Powstało dzięki rzetelnej wymianie dobrych praktyk między organizacjami i podmiotami społeczeństwa obywatelskiego w obszarach związanych z pracą z młodzieżą i (nieformalną) edukacją, mającą na celu zapobieganie nietolerancji, dyskryminacji oraz prawicowemu populizmowi i ekstremizmowi na terenie Środkowej i Wschodniej Europy. Kompendium zawiera dobre praktyki stworzone przez i kierowane do praktyczek i praktyków z tego regionu, w którym liberalna demokracja, tolerancja, prawa człowieka i społeczeństwo obywatelskie są obecnie poważnie zagrożone. Jego celem jest upowszechnianie i wzmacnianie tych postaw, a zarazem podkreślanie środkowo- i wschodnioeuropejskiego kontekstu. Perspektywa ta jest bowiem często przeoczana w ogólnoeuropejskim dyskursie i sieciach prewencyjnych.

Pierwotny plan zakładał, że przedstawionych zostanie 10 dobrych praktyk związanych z bezpośrednią pracą z młodzieżą, jednak konsorcjum CEE Prevent Net postanowiło rozszerzyć to działanie. Dodatkowy rozdział daje osobom pracującym z młodzieżą, edukatorkom i edukatorom oraz innym podmiotom społeczeństwa obywatelskiego wskazówki i strategie rzecznicze na rzecz pracy, która umacnia tolerancję, ułatwia dialog i zapobiega dyskryminacji oraz rozkwitowi skrajnie prawicowych ideologii. Rekomendacje dotyczące rzecznictwa zostały sformułowane przez konsorcjum CEE Prevent Net w wyniku intensywnych prac badawczych w Europie Środkowej i Wschodniej, w tym we wschodnich Niemczech. W ramach tych prac przeprowadzono między innymi 150 wywiadów z praktyczkami, decydentami i przedstawicielkami władz

publicznych*. Przedstawiamy tutaj najważniejsze wnioski z tych badań, ponieważ odkryto, że rzecznictwo, wsparcie i zwiększanie świadomości związanej z zapobieganiem nienawiści motywowanej uprzedzeniami, a także rozwijanie umiejętności i praca z młodzieżą na poziomie lokalnym, krajowym i europejskim mają ogromny wpływ na skuteczność proponowanych dobrych praktyk. W obszarach, gdzie kurczy się przestrzeń obywatelska, a szkoły i miejsca pracy z młodzieżą niechętnie współpracują z partnerami z zewnątrz, którzy oferują edukację na rzecz demokracji i praw człowieka, należy koniecznie skontaktować się ze wszystkimi stronami i przekonać je o potrzebie tworzenia bezpiecznej przyszłości dla młodych. Niniejsze kompendium nie stanowi wyczerpującego zestawienia dobrych praktyk w edukacyjnej pracy z młodzieżą w Europie Środkowej i Wschodniej ani nie ma możliwości przedstawić tych przykładów tak, by inne osoby mogły natychmiast zastosować je w swojej pracy. Wszystkie przedstawione praktyki były adaptowane w swoich krajach lub na poziomie międzynarodowym, a każda osoba, która pragnie dowiedzieć się o nich czegoś więcej, proszona jest o skontaktowanie się z CEE Prevent Net lub z organizacją, która stworzyła daną praktykę. Członkinie i członkowie konsorcjum mają nadzieję, że zebrane tutaj propozycje i wskazówki posłużą edukatorom i edukatorkom oraz osobom pracującym z młodzieżą jako inspiracja do nieustawiania w zapobieganiu nietolerancji, promowaniu demokracji i praw człowieka w Europie Środkowej i Wschodniej. Ponadto, kompendium ma na celu pokazanie, że osoby tak działające nie są osamotnione w swoich przedsięwzięciach, nawet gdy klimat polityczny nie pozwala na docenianie ich pracy na rzecz pokoju i dobrobytu w społecznościach lub wręcz podejmowane są kroki, by aktywnie zwalczać tę pracę.

* Kompleksowa wersja tych zaleceń została opublikowana w osobnym artykule: G. Tatár i in., *Advocacy to Prevent Intolerance, Discrimination and Group-focused Enmity of Youth in Bulgaria, Germany and the Visegrad Group. CEE Prevent Net Working Paper*, CEE Prevent Net 2019, http://ceepreventnet.eu/files/Publications/Regional%20Report%20Final_web%20version.pdf (dostęp 13.07.2020).

Projekt CEE Prevent Net i jego organizacje partnerskie

CEE Prevent Net

Central and Eastern European
Network for the Prevention of
Intolerance and Group Hatred

The CEE Prevent Net project

Tło

Europa Środkowa i Wschodnia stała się punktem zapalnym widocznego obecnie na całym świecie odradzania się nacjonalizmu, antyliberalizmu i nienawiści. W tym regionie potężne, skrajnie prawicowe i populistyczne siły stanowią zagrożenie dla praw i wolności mniejszości i grup marginalizowanych i chwieją podstawami sądowych i politycznych ram ustrojów demokratycznych. Powodują też kurczenie się przestrzeni demokratycznego społeczeństwa obywatelskiego. Choć sytuacja ta wymaga zdecydowanych działań, sieci, które skupiają się na zapobieganiu nienawiści motywowanej uprzedzeniami i prawicowemu ekstremizmowi, są w tym regionie* słabo rozwinięte, a potrzeby i perspektywa Europy Środkowo-Wschodniej wciąż niewystarczająco głośno wybrzmiewają na forum ogólnoeuropejskim **.

* Zob. *Capabilities of the Visegrad Countries in Preventing Extremism*, Foundation for the International Prevention of Genocide and Mass Atrocities – Hungary, Budapest 2017.

** Zob. H. Weirnböck, O. Kossack, *The EU's Islamism bias and its „added damage” in Central and Eastern Europe*, „Open Democracy”, 26.11.2019, <https://www.opendemocracy.net/en/global-extremes/the-eus-islamism-bias-and-its-added-damage-in-central-and-eastern-europe> (dostęp 13.07.2020).

Cele

.....

W tej sytuacji, organizacje partnerskie CEE Prevent Net postanowiły współpracować, by zatrzymać falę antyliberalizmu i skrajnie prawicowego populizmu oraz wzmocnić i chronić wartości demokratyczne i prawa człowieka w Europie Środkowej i Wschodniej. Projekt CEE Prevent Net jest częścią większej, oddolnej inicjatywy licznych organizacji społeczeństwa obywatelskiego z tego regionu, które budują zrównoważoną, oddolną sieć. Służy ona dzieleniu się wiedzą, praktykami i pomysłami oraz wspólnemu rzecznictwu na rzecz demokracji i praw człowieka. Dzieje się to dzięki doświadczeniu praktyków i aktywnych obywateli i obywaterek, którzy na co dzień mierzą się z tymi problemami.

W ramach tego procesu, cele CEE Prevent Net są następujące:

- rozwijanie kompetencji osób zajmujących się pracą socjalną, pracą z młodzieżą i edukacją nieformalną w obszarze radzenia sobie z nietolerancją, nienawiścią motywowaną uprzedzeniami i skrajnie prawicowymi tendencjami wśród dzieci, młodzieży i młodych dorosłych,
- facylitacja międzynarodowej wymiany dobrych praktyk, rozmów o wyzwaniach i strategiach radzenia sobie z nimi między praktyczkami i praktykami z regionu Europy Środkowo-Wschodniej,
- stworzenie przestrzeni do wielowymiarowej współpracy w krajach zaangażowanych w projekt,
- zwiększanie poparcia ze strony osób decyzyjnych i władz publicznych, przekraczającego podziały partyjne i społeczne,
- zwiększanie świadomości perspektywy i podejścia właściwego dla Europy Środkowej i Wschodniej w międzynarodowych sieciach prewencyjnych.

Stawiając sobie te cele, nasz projekt przyczynia się do wzmacniania demokracji i praw człowieka. Łączy również lokalne działania z zasięgiem krajowym i ogólnoeuropejskim w oparciu o zasadę subsydiarności.

Działania

.....

Międzynarodowa wymiana dobrych praktyk

Projekt CEE Prevent Net daje osobom pracującym z młodzieżą i w obszarze edukacji w Europie Środkowej i Wschodniej możliwość wymiany doświadczeń i dzielenia się dobrymi praktykami. W tym celu, w ramach projektu zorganizowano międzynarodową szkołę letnią dla 50 osób z sześciu krajów. Wydarzenie to pozwoliło osobom uczestniczącym przejść wstępne przeszkolenie w różnych podejściach uznanych za dobre praktyki. Następnie, każda z organizacji partnerskich CEE Prevent Net mogła wybrać jedną praktykę, a jej osoby członkowskie przechodziły dodatkowe szkolenie dotyczące wprowadzenia jej w ramach warsztatów dla młodzieży w ich miejscu działania, takim jak kluby młodzieżowe czy szkoły. W ten sposób projekt mnoży dobre praktyki w regionie, zwiększa umiejętności praktyczek i praktyków i pomaga młodym osobom, które uczestniczą w warsztatach, w budowaniu odporności w obliczu nietolerancji, dyskryminacji i nienawiści motywowanej uprzedzeniami. Wspomniane dobre praktyki zostały opisane w kompendium wydany w języku angielskim, a także po bułgarsku, czesku, niemiecku, węgiersku, polsku i słowacku.

Lokalna wielowymiarowa współpraca

CEE Prevent Net to nie tylko rozwijanie umiejętności i szkolenia, lecz także strategia włączania społeczności i wielowymiarowej współpracy, która łączy praktyczki i praktyków, miejscowe władze i inne ważne postaci ze społeczności. We wszystkich krajach zrzeszonych w konsorcjum, partnerzy założyli lokalne fora wielowymiarowej współpracy, dotyczącej zapobiegania nietolerancji, dyskryminacji i prawicowemu ekstremizmowi, a promującej demokrację i prawa człowieka. Fora te angażują różne osoby, między innymi pracujące z młodzieżą, w obszarze edukacji, odpowiedzialne za decyzje polityczne i władze, należące do organizacji pozarządowych i pracujące w mediach. W ramach

projektu organizowane są Seminaria Prewencyjne (*Prevent Seminars*)*, które mają dwojaki cel. Z jednej strony, seminaria służą edukacji i pozwalają lepiej zrozumieć nietolerancję, nienawiść motywowaną uprzedzeniami i pravicowy ekstremizm w krajach partnerskich, z drugiej – pomagają poznać strategie pomocne przy wypracowywaniu wspólnych planów działań, które zapobiegają tym zjawiskom w społecznościach.

Badania i inicjatywy dotyczące rzecznictwa

W ramach projektu CEE Prevent Net przeprowadzono badanie mające na celu identyfikację dobrych praktyk związanych z rzecznictwem i komunikacją polityczną, które zwiększają poparcie dla pracy prewencyjnej ze strony ważnych społecznie i politycznie postaci na poziomie lokalnym, krajowym i europejskim. W oparciu o obecne *status quo* i wywiady z praktykami, decydentkami, przedstawicielami władz i pracownikami uczelni, eksperci i badaczki opublikowali dokument CEE Prevent Net. Dokument ten określa obecne wyzwania związane ze skutecznym i zrównoważonym wprowadzeniem pracy z młodzieżą i edukacji w celu zapobiegania nietolerancji, dyskryminacji i pravicowemu ekstremizmowi w Europie Środkowej i Wschodniej. Zawiera on także rekomendacje dotyczące radzenia sobie z tymi problemami i jednoczesnego budowania poparcia dla zrównoważonej pracy prewencyjnej, niezależnej od polityki. Rekomendacje te, w tym bardziej narracyjna i mniej konfrontacyjna strategia komunikacji, zostały wdrożone w inicjatywach rzeczniczych w ramach projektu, takich jak okrągłe stoły z udziałem lokalnych zainteresowanych stron.

* Koncepcja Seminarium Prewencyjnych opiera się na ustalonym formacie szkolenia „Hako_reJu”, który został opracowany przez osoby ze Stowarzyszenia Cultures Interactive w Niemczech, koordynatora projektu CEE Prevent Net. Szkolenie to stworzono dla osób pracujących z młodzieżą, które muszą w swojej pracy reagować na skrajnie pravicowe postawy młodych osób. Zawiera moduły szkoleniowe dotyczące rozpoznawania tego zjawiska i reagowania na nie oraz wypracowywania zrównoważonych strategii zapobiegania i interwencji.

Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej (TEA) Polska*

Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej (TEA) zostało założone w 2009 roku przez praktyczki i praktyków edukacji antydyskryminacyjnej. TEA skupia kilkadziesiąt specjalistek i specjalistów, w tym między innymi osoby zajmujące się szkoleniami antydyskryminacyjnymi, twórczynie i twórców projektów antydyskryminacyjnych oraz osoby członkowskie organizacji wspierających grupy i osoby narażone na dyskryminację. Misją TEA jest rozwój i popularyzacja edukacji antydyskryminacyjnej, aby każda osoba mogła żyć w świecie bez dyskryminacji i przemocy. Działania TEA kierowane są do osób i instytucji związanych z edukacją formalną i nieformalną w Polsce. TEA dostarcza narzędzi nauczycielkom i nauczycielom, placówkom edukacyjnym, Ministerstwu Edukacji Narodowej oraz Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego, kuratorom oświaty, ośrodkom kształcenia nauczycieli, trenerkom i trenerom pracującym z dorosłymi i młodzieżą oraz instytucjom działającym w sektorze edukacji nieformalnej.

Kontakt

Skrytka pocztowa 223
00-001 Warszawa 1
Polska

☎ +48 535 559 557
✉ biuro@tea.org.pl
🌐 <https://tea.org.pl>

.....

* TEA działa na skalę ogólnokrajową, nie posiada centralnego biura.

Fundacja ds. Międzynarodowego Zapobiegania Ludobójstwu i Zbrodniom Masowym

Budapeszt, Węgry

Fundacja na rzecz Międzynarodowego Zapobiegania Ludobójstwu i Zbrodniom Masowym, w tym jej organ operacyjny – Centrum ds. Zbrodni Masowych w Budapeszcie (Budapest Centre for Mass Atrocities) – jest międzynarodową organizacją społeczeństwa obywatelskiego, zajmującą się zapobieganiem konfliktom, prawami człowieka oraz prawem międzynarodowym i prawem humanitarnym. Fundacja blisko współpracuje z międzynarodowymi ekspertami, naukowcami, prawnikami oraz dyplomatami. Działa na całym świecie jako bezstronny partner rządów, Organizacji Narodów Zjednoczonych, organizacji regionalnych, Unii Europejskiej i innych ugrupowań z całego świata. Fundacja skupia się na wzmocnieniu międzynarodowych umiejętności w tym zakresie poprzez podnoszenie świadomości, ocenę ryzyka, badania oraz szkolenia.

W ostatnich latach Fundacja szczególnie uważnie przygląda się tendencjom radykalizacyjnym w Europie. Prowadziła też projekty wspierające młodzież w radzeniu sobie z tym zagrożeniem w internecie i poza nim.

Kontakt

Villányi út 47

1118 Budapest

Węgry

 +36 21 252 45 25

 info@budapestcentre.eu

 www.genocideprevention.eu

Centrum Organizowania Społeczności (CKO)

Zwoleń, Słowacja

Centrum Organizowania Społeczności (CKO) jest organizacją pozarządową, która od 1999 roku prowadzi własne programy na Słowacji. CKO wspiera aktywistki i aktywistów działających w inicjatywach obywatelskich oraz całe społeczności, pomagając im lepiej włączać się w procesy decyzyjne na poziomie samorządowym i ogólnokrajowym. CKO chce wspierać przemianę słowackiego społeczeństwa w aktywne społeczeństwo obywatelskie, w którym „głos ludu” jest pożądanym i słyszany. CKO jest również czołową słowacką organizacją walczącą z ekstremizmem i radykalizacją. Współpracuje głównie ze szkołami, samorządami i organizacjami oddolnymi.

Organizacja prowadzi pięć głównych programów:

1. Organizowanie Społeczności w kilku najbardziej narażonych na wykluczenie społecznościach w rejonie Bańskiej Bystrzycy,
2. platforma Nie w naszym mieście (Not In Our Town), która zwalcza brutalny ekstremizm na Słowacji i zapobiega mu,
3. Szkoły dla Demokracji (Schools for Democracy), które promują nieformalną edukację na rzecz praw człowieka i wspierają aktywne obywatelstwo w ponad 30 szkołach w rejonie Bańskiej Bystrzycy,
4. Centrum Obywatelskie OKO, które stanowi bezpieczną przestrzeń dla aktywnych obywateli i obywateli miasta Zwoleń,
5. Program Profesjonalni Stypendyści (Professional Fellows), wspierający liderki i liderów społeczności poprzez koordynowanie sześciotygodniowych stypendiów w USA.

Kontakt

Námestie mládeže 587/17

96001 Zwoleń

Słowacja

+421 48 412 38 80

www.cko.sk

CKO – Centrum komunitného organizovania

Centrum Studiów nad Demokracją (CSD)

Sofia, Bułgaria

Centrum Studiów nad Demokracją (CSD), założone w 1989 roku, jest europejskim instytutem polityki publicznej, poświęconym wartościom demokracji i gospodarki rynkowej. CSD jest bezpartyjną, niezależną organizacją wspierającą proces reform poprzez wpływanie na politykę i społeczeństwo obywatelskie. Działania CSD łączą najwyższej klasy badania z rzecznictwem na rzecz innowacji społecznych i reform instytucjonalnych w licznych regionach na terenie Bułgarii i Europy. Jednym z najważniejszych obszarów jego działania jest społeczne włączanie grup narażonych na dyskryminację, migracja, prawa człowieka, reformy gospodarcze i prawne, przestępczość zorganizowana, walka z korupcją i radykalizacją. CSD utrzymuje stanowisko pośrednie między środowiskiem akademickim i praktyką społeczną, proponując najnowocześniejsze rozwiązania problemów związanych z transformacją.

Kontakt

ul. Alexandra Zhendova 5
1113 Sofia
Bułgaria

 +359 29 71 3000

 csd@online.bg

 <https://csd.bg>

Stowarzyszenie Cultures Interactive

Berlin, Niemcy

Założone w 2005 roku, Stowarzyszenie Cultures Interactive (CI) jest berlińską organizacją pozarządową prowadzącą liczne projekty i działającą na arenie krajowej i międzynarodowej. Celem CI jest promocja wartości związanych z demokracją i prawami człowieka oraz zapobieganie nienawiści motywowanej uprzedzeniami, dyskryminacji i pravicowemu ekstremizmowi.

Metodologiczną podstawą działań CI jest koncepcja edukacji nieformalnej, która łączy kreatywność, historię i obecne wydarzenia w kulturze młodzieżowej i mediach (społecznościowych) z edukacją polityczną i społecznym uczeniem się, by poruszać tematy takie jak wzmocnienie (*empowerment*), rozwiązywanie konfliktów, walka z rasizmem, role płciowe i równość. Formuła pracy prewencyjnej pozwala docierać do młodzieży niezależnie od jej pochodzenia i doświadczeń.

W ciągu ostatnich lat grupowa Praca z Historiami stała się ważnym dodatkiem do naszych metod pracy z młodzieżą. Praca z Historiami tworzy bezpieczną przestrzeń, w której młode osoby mogą swobodnie rozmawiać o osobistych doświadczeniach, słuchać i lepiej poznawać siebie nawzajem. Pozwala im to odkrywać, jak osobista historia osób wpływa na ich postawy i działania, co z kolei ma bezpośredni wpływ na nie same i na innych.

Działania CI podporządkowane są trzem głównym celom:

1. Pilotaż i wprowadzanie dobrych praktyk zapobiegania i przeciwdziałania nienawiści motywowanej uprzedzeniami, dyskryminacji i pravicowemu ekstremizmowi w różnych formach pracy z młodzieżą. CI prowadzi warsztaty i programy szkoleniowe dla młodzieży o różnym pochodzeniu i doświadczeniach, w tym takiej, do której trudno dotrzeć przez system edukacji formalnej. CI osiąga te cele poprzez liczne programy, między innymi jedno- lub dwudniowe projekty w szkołach, warsztaty kulturowe dla

młodzieży nastawione na otwartą pracę z młodzieżą (*open youth work*) oraz programy szkoleniowe. Programy te kierowane są do mieszanych grup młodzieżowych lub do konkretnych grup docelowych.

2. Rozwój kompetencji. CI oferuje szkolenia dla osób pracujących z młodzieżą i pracowników socjalnych, nauczycielek i nauczycieli, kuratorów i innych, aby wspierać profesjonalną i skuteczną prewencję. Dzięki podejściu zorientowanemu na społeczność, CI wspomaga lokalnych praktyków i praktyczki w promowaniu praw człowieka oraz daje młodym ludziom siłę i buduje takie postawy i kompetencje, które pozwalają im obronić się przed nienawiścią motywowaną uprzedzeniami, prawicowym ekstremizmem i przemocą.
3. Dzielenie się wiedzą i stymulowanie postępu. CI uczestniczy w krajowych i międzynarodowych dyskusjach i sieciach związanych z edukacją na rzecz demokracji i praw człowieka, pracą z młodzieżą, zapobieganiem nienawiści motywowanej uprzedzeniami i deradykalizacją (np. Radicalisation Awareness Network, Organization for Security and Cooperation in Europe, DARE – Democracy and Human Rights Education in Europe, European Forum for Urban Security – przyp. red.).

Kontakt

Mainzer Str. 11
12053 Berlin
Niemcy

Tel: +49 30 60 40 19 50

info@cultures-interactive.de

www.cultures-interactive.de

[culturesinteractiveev](https://www.facebook.com/culturesinteractiveev)

Partnerstwo na rzecz Demokratycznej Zmiany, Węgry

Budapeszt, Węgry

Wizją Fundacji Partners Węgry (PHF) jest wielokulturowe, włączające i otwarte społeczeństwo, które żyje w harmonii ze środowiskiem. Takie społeczeństwo powinno umieć włączać wartości innych kultur, zarówno na poziomie osobistym, społeczności, jak i ogólnospołecznym. Powinno mieć struktury, dające wszystkim równe szanse na samorealizację i harmonijne życie wspólnotowe. Zgodnie z tą wizją, misją PHF jest tworzenie kultury współpracy, stosowanie i promowanie alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów i starania na rzecz rozwoju demokracji partycypacyjnej.

PHF prowadzi intensywne działania w następujących obszarach:

- wzmocnienie dialogu społecznego,
- pojmowanie zmiany jako szansy dla wszystkich,
- wzmocnienie współpracy pomiędzy sektorami.

PHF angażuje się strategicznie w następujących kierunkach:

- integracja osób pochodzenia romskiego poprzez rozwój lokalnych społeczności;
- popularyzacja, wprowadzanie i rozwój alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów, szczególnie poprzez mediacje i praktyki naprawcze,
- rozwój, tworzenie i wprowadzanie programów szkoleniowych dla sektora edukacji,
- demokratyzacja edukacji poprzez popularyzację i wprowadzanie programu Step by Step i jego metodologii, opartej na skoncentrowaniu na dziecku, współpracy i społeczności.

Kontakt

Rákóczi út 22

1072 Budapest

Węgry

 +36 70 944 6196

 partners@partnershungary.hu

 <https://partnershungary.hu>

Partnerstwo na rzecz Demokratycznej Zmiany, Słowacja (PDCS)

Bratysława, Słowacja

Słowackie Partnerstwo na rzecz Demokratycznej Zmiany (PDCS) to organizacja pozarządowa założona w 1991 roku, która prowadzi profesjonalne szkolenia i moderację, konsultacje i usługi doradcze w obszarze rozwiązywania konfliktów, facylitacji dialogu społecznego, partycypacji obywatelskiej i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na Słowacji i za granicą. PDCS zainicjowało powstanie Europejskiej Sieci na rzecz Przeciwdziałania Przemocy i Dialogu (European Network for Non-Violence and Dialogue, ENND), oddolnej sieci mającej przeciwdziałać trendom polaryzacyjnym w Europie Środkowej i Wschodniej.

Kontakt

Štúrova 13

811 02 Bratysława

Słowacja

 +421 252 925 016

 pdcs@pdcs.sk

 <https://www.pdcs.sk/en/>

Ratolest Brno

Brno, Czech Republic

Ratolest Brno (Ratolest) działa w Brnie i okolicach od 1995 roku. Ratolest świadczy usługi społeczne na rzecz dzieci i młodzieży w potrzebie oraz na rzecz ich rodzin. Działania Ratolest oparte są na prewencji i skutecznie zajmują się zarówno przyczynami, jak i skutkami problemów. Polegają one między innymi na organizowaniu i koordynacji działań wolontariuszy. Misją Ratolest jest wspieranie znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społecznej dzieci, młodzieży i ich rodzin w radzeniu sobie z nierównościami, które utrudniają im życie pełnią życia i integrację w społeczeństwie.

Ratolest Brno prowadzi kilka programów i usług:

- łatwo dostępny klub dla dzieci i młodzieży Likusák,
- łatwo dostępny klub dla dzieci i młodzieży Pavlač,
- Centrum Prewencji i Resocjalizacji,
- Centrum dla Zagrożonych Rodzin,
- Centrum Wolontariatu,
- projekt charytatywny Galeria Ratolest.

Kontakt

třída Kpt. Jaroše 7b
602 00 Brno
Czechy

 +420 545 243 839

 www.ratolest.cz

 ratolest@ratolest.cz

Instytut Badań i Edukacji REACH

Bratysława, Słowacja

Instytut Badań i Edukacji REACH (REACH) jest bratysławską organizacją pozarządową, która zajmuje się wypracowywaniem strategii na rzecz deradykalizacji, a jednocześnie skupia na tematyce ekstremizmu i radykalizacji w opinii publicznej. REACH został założony przez grupę młodych badaczy i analityczek. Jego głównym celem jest służenie eksperckim głosem w dyskusji o współczesnych wydarzeniach politycznych i społecznych, mediacja w dialogu między licznymi stronami oraz badanie, analiza i tworzenie rekomendacji dla decydentów i reprezentantek społeczeństwa obywatelskiego w celu polepszenia jakości decyzji politycznych i stanu społeczeństwa obywatelskiego.

REACH promuje proces kształtowania polityki oparty na badaniach i dowodach naukowych, mający na celu wzmocnienie współpracy między poszczególnymi instytucjami badawczymi, środowiskiem akademickim, społeczeństwem obywatelskim i osobami decyzyjnymi. REACH działa na rzecz wprowadzania interdyscyplinarnych metod badawczych, aby osiągnąć pozytywne zmiany w społeczeństwie obywatelskim, relacjach wewnątrz społeczeństwa i kulturze politycznej.

Kontakt

Šúrska 26

831 06 Bratysława

Słowacja

 info@reach-institute.org

 www.reach-institute.org

YMCA Dobrich

Dobrich, Bułgaria

YMCA Dobrich to włączająca, pozarządowa organizacja młodzieżowa, działająca na rzecz poprawy intelektualnego, kulturalnego, duchowego i fizycznego rozwoju dzieci i młodzieży poprzez różnorakie projekty oparte na kulturze, edukacji i sporcie. YMCA Dobrich ma długą historię sukcesów na polu edukacji obywatelskiej, ponieważ korzysta z kreatywnych metod łączących sztukę, teatr, muzykę i sztuki performatywne. YMCA Dobrich organizuje projekty dotyczące różnych tematów, takich jak partycypacja obywatelska, demokracja, prawa człowieka, antydyskryminacja, migracja, radykalizacja, włączenie społeczne, pamięć i partycypacja młodzieży. Warsztaty planowane są tak, by były atrakcyjne dla dzieci, młodzieży, młodych osób dorosłych i osób pracujących z młodzieżą. Mottem YMCA Dobrich jest: „Silne dzieci, silne rodziny, silne społeczności”.

Kontakt

ul. Gen. Koleva 7, piętro 1, skr. poczt. 3
9300 Dobrich
Bułgaria

 ymcadobrich@gmail.com
 <http://ymcadobrich.ngobg.info>
 YMCA Dobrich

Dobre praktyki

Szkoły dla Demokracji

Centrum Organizowania Społeczności (CKO), Słowacja 26

Romantyczna Przemoc

Ludzie w Potrzebie, Słowacja 33

Praca z Kulturą Młodzieżową

Stowarzyszenie Cultures Interactive, Niemcy 41

Praca z Historiami

Stowarzyszenie Cultures Interactive, Niemcy 47

Asertywne strategie i ćwiczenia dotyczące radzenia sobie ze stresem i gniewem

Ratolest Brno, Republika Czeska 53

Prawda i kłamstwa w internecie

Ratolest Brno, Republika Czeska 62

Dziennikarstwo

YMCA Dobricz, Bułgaria 72

Program szkoleniowy Cyberskaut

Fundusz Stosowanych Badań i Komunikacji (Fundusz ARC), Bułgaria 81

Mediacja i praktyki naprawcze w szkołach

Fundacja Partners Węgry (PHF), Węgry 87

Dociekania filozoficzne przeciwdziałają postawom radykalnym (P4CE)

Konsorcjum P4CE, Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej
(upowszechnianie metody) 95

Szkoły dla Demokracji

CENTRUM
KOMUNITNÉHO
ORGANIZOVANIA

Centrum Organizowania Społeczności
(CKO), Słowacja

Słowa kluczowe

demokracja, myślenie krytyczne, aktywne obywatelstwo, tolerancja, humanitaryzm, prawa człowieka

Cele

Cel programu Szkoły dla Demokracji sprowadza się do poniższego zdania: Szkoły dla Demokracji pomagają uczniom i nauczycielkom zostać aktywnymi obywatelami, opiekować się środowiskiem, w którym żyją, działać wolontariacko, wstawiać się za prześladowanymi, zadawać pytania, myśleć krytycznie i dyskutować bez uprzedzeń, zarazem ucząc się uprzejmie wyrażać swoje zdanie i pomagać innym.

Program* wspiera aktywne obywatelstwo i promuje edukację nieformalną młodzieży, młodych dorosłych i nauczycieli w wielu dziedzinach poprzez warsztaty edukacyjne prowadzone dla nich i z nimi. Jednocześnie daje im możliwość zapoznania się z metodami i praktykami CKO.

CKO widzi aktywne obywatelstwo jako włączanie się w społeczność, czy to w formie działań na rzecz środowiska naturalnego, czy procesów demokratycznych. Promuje wolontariat jako formę aktywnego obywatelstwa. Niniejszy wpis do kompendium stanowi zestawienie wszystkich materiałów metodycznych, które okazały się szczególnie przydatne w dotychczasowym działaniu programu.

W ramach programu wyszukiwane są ważne w danej chwili tematy, które następnie porusza się na lekcjach. Młodzież i dorośli codziennie dyskutują o bieżących wydarzeniach, jednak źródła informacji, z których korzystają, są zróżnicowane i mogą znacząco się różnić nawet w podobnych grupach, takich jak rodzina czy klasa szkolna. Program poleca użyteczne strony internetowe i wiarygodne czasopisma oraz radzi, jak czytać i rozumieć teksty tego typu. W ramach programu osoby uczestniczące poznają tło historyczne i kontekst społeczno-ekonomiczny obecnej sytuacji. Szczególną uwagę poświęca się porównaniom z przeszłością.

Poza tym, program buduje empatię uczennic i uczniów, wykorzystując do tego celu tzw. Żywe Biblioteki. Poprzez Żywe Biblioteki można poznać osoby wyznające różne religie, osoby o różnym kolorze skóry, różnych orientacji seksualnych, a także między innymi uchodźców, osoby bezdomne czy ubiegające się o azyl. Metoda ta pozwala skonfrontować swoje obawy i uprzedzenia z prawdziwymi ludźmi spotkanymi oko w oko. Można zadawać im pytania, porozmawiać z nimi albo po prostu wysłuchać ich historii.

* W przeciwieństwie do innych praktyk prezentowanych w niniejszym kompendium, Szkoły dla demokracji mają znacznie szerszy zakres i bardziej utrwaloną strukturę instytucjonalną. Z tego powodu używamy słowa „program”, nie „praktyka”, jak w innym wpisach.

Grupa docelowa

Główną grupą docelową programu są uczniowie i uczennice szkół podstawowych i średnich w wieku od 10 do 18 lat. Uczniowie i uczennice szkół podstawowych są najbardziej narażoną na radykalizację grupą społeczną. Większość z nich pochodzi z grup większościowych, ale jest również niewielka grupa dzieci romskich, z niepełnosprawnościami, należących do społeczności LGBTI+ oraz z innych grup narażonych na dyskryminację. Ujmując rzecz statystycznie, ok. 10% dzieci w każdej klasie na Słowacji jest narażonych na radykalizację. W programie współpracujemy również z nauczycielkami i nauczycielami, miejscowymi uniwersytetami, organizacjami pozarządowymi oraz władzami lokalnymi i ponadlokalnymi, które pomagają popularyzować program.

Ogólny opis praktyki

Szkoły dla Demokracji to roczny program edukacyjny mający na celu zwalczanie radykalizacji młodzieży. Działa prewencyjnie. Praca z jedną klasą z danej szkoły trwa przez cały rok szkolny.

Szkoły dla Demokracji powstały w 2017 roku i są zarazem najbardziej intensywnym i jednym z najbardziej innowacyjnych i interdyscyplinarnych programów tego typu na Słowacji. Jego celem jest zapobieganie zarówno radykalizacji młodzieży, jak i wszelkim innym przejawom ekstremizmu. Jedną z głównych zalet programu jest ciągła synteza najlepszych interdyscyplinarnych praktyk z obszaru metodologii nauczania o prawach człowieka i myśleniu krytycznym. Program korzysta z metody Żywej Biblioteki* oraz bardzo skutecznych praktyk deradykalizacyjnych stworzonych przez niemieckie Stowarzyszenie Cultures Interactive.

* Więcej informacji na temat metody Żywej Biblioteki i wprowadzenie do niej można znaleźć tutaj: <https://humanlibrary.org/> (dostęp 15.07.2020).

Na początku program obecny był tylko w ośmiu szkołach. W roku szkolnym 2019/2020 uczestniczą w nim już 32 szkoły z rejonu Bańskiej Bystrzycy. Funkcję nadzorczą w programie pełnią: Wydział Pedagogiki Uniwersytetu Mateja Bela (MBU) w Bańskiej Bystrzycy, Alexandra Bitušiková, profesorka i wicerektorka ds. nauki i badań na wydziale Nauk Przyrodniczych MBU, Lucia Galková, wykładowczyni uniwersytecka na Wydziale Pedagogiki MBU i dr Harald Weilnböck, ekspert ds. ekstremizmu, współzałożyciel zarówno Stowarzyszenia Cultures Interactive, jak i finansowanej przez UE Sieci upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw (Radicalisation Awareness Network).

Skuteczne zapobieganie radykalizacji wśród młodzieży i młodych osób dorosłych wiąże się z intensywną, konstruktywną i systematyczną współpracą międzysektorową. Szkoły dla Demokracji reprezentują istotne wzajemne połączenia między organizacjami pozarządowymi (twórcą programu), środowiskiem akademickim (badania nad wartościami i postawami zaangażowanych studentów), szkołami (miejsce wdrażania), samorządem (wsparcie i koordynacja) oraz sektorem obywatelskim. Program trwa cały rok szkolny i odbywa się na podstawie planu, który powstaje przed rozpoczęciem roku szkolnego we współpracy z nauczycielami, wychowawcami lub dyrektorem szkoły. CKO, jako organizacja prowadząca, rozważa konkretną sytuację każdej szkoły oraz potrzeby poszczególnych nauczycielek, nauczycieli, uczniów i uczennic. Wpływ programu na wartości uczennic i uczniów, którzy brali w nim udział, był jak dotąd pozytywny.

Kiedy zarówno młode osoby, jak i ogół społeczeństwa nie rozumie lub nie docenia powagi skutków rosnącej radykalizacji, stwarza to zagrożenie dla demokracji, społeczeństwa obywatelskiego i standardów praw człowieka. Demokrację można jednak ustabilizować i wzmocnić, redukując i eliminując radykalizację, a zarazem pogłębiając zrozumienie narzędzi i instytucji demokratycznych i budując zaufanie do nich. Program prowadzi dzieci, młodzież i młode osoby dorosłe ku aktywnej partycypacji obywatelskiej. Opiera się na obecnie dostępnej wiedzy naukowej dotyczącej zapobiegania radykalizacji.

Aktywności w ramach programu są oparte na zasadach uczenia się partycypacyjnego, nieformalnego i poprzez doświadczenie. Są one regularnie unowocześniane we współpracy z biorącymi udział w programie szkołami, ekspertami i ekspertkami oraz na podstawie bieżących wydażeń. Ich skuteczność jest oceniana przy pomocy testu opartego na skojarzeniach. Dotychczasowe wyniki wskazują, że stosowane metody i ćwiczenia są skuteczne.

Doświadczenie i ewaluacja

Podczas tworzenia i wdrażania ćwiczeń programu, główną rolę we wstępnych badaniach grało badanie postaw i wartości. CKO, we współpracy z Wydziałem Pedagogiki MBU, przeprowadziło test oparty na skojarzeniach. Wydział Pedagogiki pomógł nie tylko przy tworzeniu listy słów, wykorzystanej podczas testu, ale wspierał CKO w ocenie danych otrzymanych we wstępnym i ostatecznym badaniu oraz w przygotowaniu komentarza i szczegółowej interpretacji otrzymanych danych.

Dane w roku szkolnym 2018/2019 pokazują, że we wszystkich z 27 szkół wykazano pozytywne zmiany dotyczące kluczowych słów, na których skupiał się test. W roku szkolnym 2019/2020 Szkoły dla Demokracji badały listę 42 słów. Czternaście z nich było terminami najczęściej używanymi w programie, dotyczącymi na przykład poruszanych tematów. Były to słowa: Żyd, niepełnosprawność, chrześcijanin, aktywista, lesbijka, UE, rasistowski, NGO, gej, Rom, muzułmanin, demokracja, uchodźca i Kotleba*. W przypadku wszystkich tych słów (poza „UE”) nastąpiła pozytywna zmiana w czasie reakcji (czasie, po którym uczniowie i uczennice podawali pierwsze skojarzenie ze słowem) oraz w wyrażanych skojarzeniach. W porównaniu ze wstępnymi badaniami, skrócenie czasu reakcji

* Kotleba (Partia Ludowa Nasza Słowacja) – skrajnie prawicowa słowacka partia nacjonalistyczna. Nazwa pochodzi od nazwiska jej przewodniczącego, Mariana Kotleby – przyp. red.

w pomiarze końcowym oraz zwiększona częstotliwość występowania pozytywnych i neutralnych skojarzeń świadczy o wyraźnym przesunięciu ku bardziej pozytywnym skojarzeniom.

Możliwość adaptacji

Program może nadal rozwijać się w dwóch głównych obszarach. Pierwszy to przekazanie stosowanych w jego ramach narzędzi nauczycielkom, nauczycielom, uczennicom i uczniom. Kluczowe jest, aby wszystkie szkoły miały dostęp do grupy ekspertów i ekspertek uczestniczących w programie. Jako że nie sposób znaleźć i zatrudnić tak znacznej liczby dobrych, wykwalifikowanych trenerów i trenerek, jedynym sposobem na kontynuację programu jest efekt multiplikacji. Jeśli możliwie największa liczba nauczycielek i nauczycieli zapozna się z niestandardowymi metodami edukacyjnymi programu, będą mogli wprowadzać je w nauczaniu przedmiotów takich jak historia, etyka czy wiedza o społeczeństwie. Ponadto, ważnym i skutecznym narzędziem edukacyjnym okazała się edukacja rówieśnicza. Dyskusowanie o bieżących kwestiach społecznych i uczestnictwo w interaktywnych warsztatach prowadzonych przez rówieśników okazało się mieć duży wpływ na uczennice i uczniów. Nie oznacza to, że trenerki i trenerzy powinni być na warsztatach nieobecni, ale najbardziej obiecujące wydaje się połączenie pracy trenerów, nauczycielek i rówieśników.

Drugi obszar to skalowanie programu na poziomie ogólnokrajowym i wprowadzenie go w całym kraju. Pilotaż tego etapu powinien potrwać minimum dwa lata szkolne, podczas których Szkoły dla Demokracji zostałyby wprowadzone do programu nauczania w każdej szkole. Również na tym poziomie najważniejsze jest, aby szkoły i instytucje koordynujące brały pod uwagę różne pochodzenie i doświadczenia uczniów i uczennic i dopasowały ćwiczenia do ich potrzeb. Praca na taką skalę wymagałaby współpracy z wieloma ekspertami i ekspertkami i, rzecz jasna, finansowego i ideologicznego wsparcia państwa. CKO wierzy, że edukacja taka, jaką promują Szkoły dla Demokracji, powinna rozpoczynać się

– przy odpowiednim dopasowaniu narzędzi – w przedszkolu i powinna włączać studentów i studentki kierunków takich, jak pedagogika, filozofia, nauki polityczne czy stosunki międzynarodowe. Jesteśmy przekonani, że wprowadzenie programu takiego, jak Szkoły dla Demokracji, na skalę ogólnokrajową, spowodowałoby znaczącą poprawę umiejętności takich jak myślenie krytyczne, czytanie ze zrozumieniem i znajomość praw człowieka wśród uczniów i uczennic.

Warunki przeprowadzenia

Dotychczas osoby koordynujące projekt dokładały starań, by do ćwiczeń w ramach programu nie był potrzebny żaden specjalistyczny sprzęt, za wyjątkiem tego, co zazwyczaj dostępne jest w szkołach – komputerów, projektorów, tablic itp. Przed powstaniem niniejszego kompendium trenerki i trenerzy zaangażowani w program przygotowywali własne materiały na podstawie metodologii programu, dopasowując je do wybranego tematu lub bieżących wydarzeń. Jeśli jednak program będzie skalowany na poziomie krajowym, jedna ze stron koordynujących powinna wziąć odpowiedzialność za opublikowanie zestandaryzowanych materiałów i udostępnienie ich szkołom z prośbą, by dopasowały je do swoich potrzeb. Zależnie od wybranego ćwiczenia, czas potrzebny do przygotowania warsztatu to od jednej do trzech godzin. Trenerki i trenerzy z doświadczeniem w edukacji nieformalnej lub w obszarze krytycznego myślenia, praw człowieka, prawa, pracy socjalnej lub podobnych zazwyczaj są bardzo skuteczni. Im więcej osób będzie mogło prowadzić program, tym lepiej, ponieważ pomoże to zapobiegać wypaleniu i zadba o dobrostan trenerów i trenerek, który jest kluczem do sukcesu programu. CKO rekomenduje, by każda trenerka i trener skupili się na niewielkiej grupie szkół (maksymalnie czterech) i pracowali dla nich przez cały rok szkolny. Dotychczasowe doświadczenie uczy, że trenerzy czują się najlepiej w pracy z niewielkimi grupami (od 15 do 20 osób). Jeśli to niemożliwe, można dopasować ćwiczenia do większych grup, wciąż aktywizując większość obecnych i umożliwiając im uczestnictwo.

Romantyczna Przemoc

Ludzie w Potrzebie,
Słowacja

Słowa kluczowe

prawicowy ekstremizm, radykalizacja młodzieży, uprzedzenia, dyskryminacja, tożsamość, aktywna obywatelskość

Cele

Narzędziownik Romantyczna Przemoc jest zbiorem innowacyjnych ćwiczeń dla nauczycielek, nauczycieli i osób pracujących w edukacji nieformalnej. Dotyczą one tematu prawicowego ekstremizmu i radykalizacji młodzieży, a skupiają się na postawach młodzieży ze szkół średnich wobec tych zagadnień. Ćwiczenia z tego zestawu służą jako ramy

do refleksji dotyczącej książki *Romantic Violence: Memoirs of an American Skinhead* (*Romantyczna przemoc – wspomnienie amerykańskiego skinheada*) napisanej przez byłego neonazistę, Christiana Piccioliniego. Tworzą też bezpieczną przestrzeń do rozmowy o tożsamości i stanowisku wobec tematów, o których pisze Picciolini.

Grupa docelowa

Narzędziownik powstał z myślą o szkołach średnich i stanowi zbiór ćwiczeń do przeprowadzenia na lekcjach. Skorzystają na nich najbardziej młodzi ludzie w wieku między 14 a 19 lat. Grupa docelowa jest dość szeroka, ponieważ ćwiczenia mają dotrzeć do uczniów i uczennic jeszcze niezradikalizowanych, należących zarówno do większości, jak i różnych mniejszości, w tym marginalizowanych dzieci, młodzieży i młodych dorosłych. Im bardziej różnorodna grupa, tym większa szansa, że ćwiczenia będą miały pozytywny skutek. Ćwiczenia można też zaadaptować na potrzeby edukacji nieformalnej w grupie jednowiekowej.

Ogólny opis praktyki

Jak wspomniano wcześniej, narzędziownik czerpie inspirację z książki byłego neonazisty, Christiana Piccioliniego, *Romantyczna przemoc – wspomnienie amerykańskiego skinheada*. Składa się z 10 ćwiczeń, które można wykorzystać na lekcjach i nie tylko. Ćwiczenia poruszają tematy tożsamości, przyczyn i skutków prawicowego ekstremizmu, uprzedzeń i szufladkowania oraz aktywnego obywatelstwa. Każde ćwiczenie skupia się na określonej kwestii, rozwija umiejętności, promuje dialog. Tożsamość jest pierwszym z poruszanych tematów. Później przychodzi czas na uprzedzenia, polaryzację, a na koniec omawiany jest temat dyskryminacji i jej przejawów w prawicowym ekstremizmie.

Ludzie w Potrzebie ze Słowacji, organizacja odpowiedzialna za tę praktykę, zaleca przeprowadzenie szkolenia, które wyposaży osoby prowadzące zajęcia w umiejętności potrzebne do poruszania delikatnych tematów. Nauczycielki i nauczyciele, którzy korzystali z narzędziownika, podkreślają, że książka Piccioliniego daje wiele ciekawych możliwości. Metodologia praktyki oparta jest na książce i przeczytanie jej pogłębia efekt ćwiczeń, przyciągając zarazem uwagę młodzieży do historii Piccioliniego. Istnieją filmy, w tym prezentacja TED samego Piccioliniego, które można wykorzystać jako punkt wyjścia.

W narzędziowniku znajdują się fragmenty książki, dzięki czemu można z niego korzystać niezależnie od niej. Każde ćwiczenie można przeprowadzić jako zamkniętą całość, choć powinno to zależeć od tematu, jaki chce się poruszyć.

Ćwiczenia przedstawione są poniżej, wraz z tematami, które poruszają:

- 1. Moja tożsamość i ja** – to ćwiczenie pokazuje, jak tworzą się tożsamości i jak wpływają na stosunek do innych. Każda osoba uczestnicząca tworzy obraz własnej tożsamości, przez co opisuje także cechy, role, przekonania, osobowość, wygląd czy wyrażenia, które czynią z nas wyjątkowe jednostki. Wszyscy mają inne wzorce i dla każdej osoby ważne są inne warstwy tożsamości. Porównanie i omówienie tożsamości służy jako wprowadzenie do dyskusji o różnorodności grupy.
- 2. Profil osobisty** – to ćwiczenie służy przyjrzeniu się wydarzeniom, osobom i wpływom, które zmieniają decyzje, jakie podejmujemy. W jego ramach grupy uczennic i uczniów na zmianę czytają określone rozdziały z książki *Romantyczna przemoc*. Zaleca się, by dostępne były kopie rozdziałów wybranych przez osoby prowadzące, które później mogą przydać się w ćwiczeniu **My kontra oni** (zob. pkt. 7). Zapoznawszy się z różnymi etapami życia Piccioliniego, osoby uczestniczące rozmawiają o tym, co miało wpływ na jego decyzje.

3. **Superbohaterowie** – to ćwiczenie porusza temat wpływu wzorców osobowych na kształtowanie postaw oraz tego, co przyciąga młode osoby do grup ekstremistycznych. Uczestniczki i uczestnicy najpierw zastanawiają się nad wzorami do naśladowania i bohaterami w ich własnych życiach oraz nad potencjalnym zagrożeniem ze strony negatywnych wzorców. Następnie czytają fragment *Romantycznej przemocy*, kiedy Picciolini pragnie być bohaterem, którego wszyscy podziwiają i boją się. Kończąca ćwiczenie dyskusja dotyczy roli idoli, wzorców i przywódców w życiu osób i tego, jak wpływają na postawy młodych ludzi.
4. **Im więcej widzisz, tym lepiej** – to ćwiczenie pokazuje siłę stereotypów i uprzedzeń oraz uczy, jak można do nich podejść krytycznie. Zaczyna się od dyskusji na temat zdjęć, które osoby uczestniczące widzą po raz pierwszy i dzielą się wrażeniami na ich temat. Dyskusja skupia się na zagrożeniu wynikającym z korzystania z ograniczonych informacji i pierwszych wrażeń w tworzeniu stereotypów i uprzedzeń. Osoby uczestniczące powinny też dowiedzieć się, jak działa mechanizm filtrowania informacji przez media i inne wpływy. Następnie analizują fragmenty książki Piccioliniego, które opisują, co wpłynęło na jego stereotypy dotyczące określonych mniejszości i jak stało się to preludium do poglądów ekstremistycznych.
5. **Identyfikowanie nienawiści** – to ćwiczenie pokazuje, jak wygląda mowa nienawiści w internecie i poza nim oraz jak można na nią reagować. Na Piccioliniego ogromny wpływ mieli rówieśnicy, grupy, do których należał i liderzy, których poznał. Mowa nienawiści opiera się teraz na tych samych mechanizmach, co w latach 80. i 90. XX wieku, choć obecnie występuje również w internecie. Ćwiczenie to bada źródła i skutki mowy nienawiści i uczy, jak można ją rozpoznać w sieci i realnym świecie. Wskazuje też sposoby skutecznego reagowania na nią.

- 6. W roli wykluczonych** – to ćwiczenie stawia młode osoby w sytuacji dyskryminacji i opresji i skłania do refleksji nad tymi doświadczeniami. Wymaga od osoby prowadzącej dobrej znajomości grupy i metod dramatycznych. Warto też wcześniej przeprowadzić kilka ćwiczeń energetyzujących i fizycznych ćwiczeń integrujących. W tym ćwiczeniu maksymalnie cztery grupy mogą odegrać cztery różne scenariusze dotyczące dyskryminacji. Należy bardzo uważnie przydzielać role, ponieważ na początku osoby uczestniczące nie wiedzą, kto będzie dyskryminowany. Po odgrywaniu przychodzi pora na refleksję. Zarówno osoby odgrywające, jak i obserwujące dzielą się uczuciami, jakie wzbudziły w nich scenki i przechodzą do analizy, jak codzienna dyskryminacja wpływa na różne grupy.
- 7. My kontra oni** – to ćwiczenie porusza temat mentalności „my kontra oni” i jej skutków. Na początku osoby uczestniczące określają, do jakich grup należą i z którymi grupami się identyfikują. Warto podkreślić, że podczas gdy niektóre osoby swobodnie wybierają grupę, inne, niespełniające dominujących norm społecznych (np. dotyczących pochodzenia etnicznego, koloru skóry, orientacji seksualnej czy tożsamości płciowej) są automatycznie przypisywane do grup przez innych. Ćwiczenie pokazuje, że podział na „nas” i „ich” jest pierwszym krokiem do nienawiści. Osoby uczestniczące czytają fragment historii Piccioliniego o tym, jak zbudował nienawiść między grupą, do której należał (głoszącą białą supremację), a „innymi” (mniejszościami rasowymi, LGBTQI itd.).
- 8. Ekstremizm w Słowacji** – to ćwiczenie porusza temat zagrożenia demokracji ze strony prawicowego ekstremizmu w Słowacji. Jest ono charakterystyczne dla tego kraju, ale można je dopasować do innych kontekstów. Pokazuje, że nawet działające legalnie grupy mogą systematycznie działać na szkodę demokracji, realizując

faszystowską ideologię. Takim przykładem w Słowacji jest Partia Ludowa Nasza Słowacja prowadzona przez Mariana Kotlebę, który ma związki z neofaszyzmem. W ramach ćwiczenia analizowane są fragmenty przemów Kotleby i działania jego partii. Pokazuje ono, dlaczego partia ta zagraża demokracji, choć została demokratycznie wybrana do parlamentu.

9. Wewnętrzne i zewnętrzne czynniki radykalizacji – to ćwiczenie zgłębia ekstremistyczne postawy i zachowania oraz to, skąd się biorą. Pozwala zapoznać się z profilami członków organizacji neonazistowskich z różnych krajów. W profilach tych opisane są wydarzenia z życia, rodziny i istotne czynniki, mające wpływ na te niegdyś prominentne postaci prawicowego ekstremizmu, które zrezygnowały z tego stylu życia. Analizując te profile, można określić czynniki, które przyciągały do ekstremizmu i odpychały od niego.

10. Uczestnictwo w społeczeństwie obywatelskim – to ćwiczenie daje możliwość odkrycia innych środków i narracji dotyczących spraw, które popychają młode osoby w stronę skrajnie prawicowych partii i grup. Osoby uczestniczące skupiają się na tematach, które je interesują i omawiają możliwe rozwiązania, dowiadują się o organizacjach i stronach, prowadzą badanie i porównują rozwiązania, korzystając z metody grupowej narracji.

Doświadczenie i ewaluacja

W Słowacji zaprezentowano niniejszy narzędziownik na ośmiu seminariach około 150 nauczycielkom, nauczycielom i osobom zajmującym się edukacją. Informacje zwrotne były bardzo pozytywne. Historia Piccioliniego przykuwa uwagę młodych osób, napisana jest dynamicznie i przystępnym językiem. Doceniono także strukturę ćwiczeń, dostępność dodatków i instrukcje krok po kroku. Co więcej, zastosowana metodologia pomogła rozwijać umiejętności osób uczestniczących.

Ćwiczenia są zgodne z zasadami pedagogiki konstruktywistycznej, tworzą przestrzeń do wyrażania autentycznych postaw, a jednocześnie pozwalają osobom uczestniczącym kształtować własne ustalenia. Podczas ćwiczeń korzysta się z metod takich jak symulacja, drama, praca grupowa oraz technik wspierających myślenie krytyczne, takich jak czytanie krytyczne, rozwiązywanie problemów, zadania oparte na szukaniu rozwiązania czy dyskusje. Ćwiczenia nie dają prostych odpowiedzi, zamiast tego stawiają trudne pytania, które pozwalają osobom prowadzącym lepiej pracować z uczniami i uczennicami.

Możliwość adaptacji

Metoda nadaje się do wykorzystania zarówno w edukacji nieformalnej, jak i formalnej. Jest tak uporządkowana, że nie trzeba czytać całej książki, by móc przeprowadzić ćwiczenia lub w nich uczestniczyć. Czyni to ją elastyczną. W przypadku edukacji formalnej, ćwiczenia przeprowadzić mogą nauczyciele czy nauczycielki, ale również osoby spoza szkoły. Ćwiczenia pasują szczególnie do przedmiotów takich jak wiedza o społeczeństwie czy etyka. Jeśli ćwiczenia prowadzi osoba na stałe ucząca daną grupę, korzysta ona z faktu, że dobrze zna osoby uczestniczące i może pokazać związek praktyki z tematami poruszonymi na forum klasy. Ponieważ ćwiczenia wymagają odgrywania ról i mogą budzić silne emocje, niektóre osoby mogą wykazywać dużą wrażliwość na punkcie poruszanych tematów, szczególnie, jeśli same doświadczyły przemocy. Zaleca się więc, żeby osoba prowadząca знаła członkinie i członków grupy. Jeśli ćwiczenia ma przeprowadzić osoba z zewnątrz, powinna wcześniej poznać podstawowe informacje na temat osób uczestniczących.

Kiedy ćwiczenia są częścią szkolenia dla nauczycielek i nauczycieli, wcielają się oni w role uczennic i uczniów i biorą w nich udział tak, jak zrobiłaby to młodzież. Z doświadczenia Ludzi w Potrzebie wynika, że młode osoby biorące udział w tych ćwiczeniach są często głęboko poruszone.

Warunki wdrożenia

Warunki zależą od konkretnego ćwiczenia, które trwają około godziny (wraz z czasem na refleksję). Można przeprowadzić trzy–cztery następujące po sobie ćwiczenia, co da nam warsztat trwający pół dnia lub nawet cały dzień.

Materiały i potrzebny sprzęt są proste, a wszystkie potrzebne dodatki znajdują się w narzędziowniku. Do przeprowadzenia warsztatów zazwyczaj potrzebne są tylko flipchart i markery. Idealna liczba osób uczestniczących to 20–25. Praca z mniej niż 10 osobami jest zazwyczaj trudna i mało produktywna.

Osoby, które mają prowadzić ćwiczenia, powinny wcześniej przejść szkolenie metodologiczne lub przynajmniej przeprowadzić ćwiczenia na próbę, zanim zrobią to z grupą docelową. Tematy tożsamości czy dyskryminacji potrafią być bardzo wrażliwe, należy więc pracować z grupami, które już się zna. Można też jednak przeprowadzić niniejsze ćwiczenia bez odnoszenia się do spraw osobistych.

Praca z Kulturą Młodzieżową

**cultures
interactive**

Stowarzyszenie Cultures Interactive,
Niemcy

Słowa kluczowe

kultura młodzieżowa, edukacja nieformalna, edukacja obywatelska, uczenie się od rówieśników, wzmocnienie, partycypacja, prewencja pierwotna i wtórna, zorientowane na proces

Cele

Praktyka Praca z Kulturą Młodzieżową, opracowana przez Cultures Interactive (CI), ma kilka celów. Osiągnięcie ich nie wiąże się z trzymaniem się określonej procedury, ponieważ praktyka jest bardzo elastyczna i można ją dopasować do różnych okoliczności i grup. Jako że jest ona zorientowana na proces i nie musi ograniczać się do jednego, z góry określonego tematu,

to osoby uczestniczące są zmienną przy jej wprowadzaniu. Osiąganie celów praktyki zależy zarówno od zaangażowania nastolatków i młodych dorosłych, jak i od tematów, jakie wniosą na warsztat. Skuteczny warsztat w ramach Pracy z Kulturą Młodzieżową jest przestrzenią, w której młode osoby mogą otwarcie porozmawiać o poglądach politycznych, jest miejsce na odniesienie się do uprzedzeń i mizantropicznych postaw nastolatków i młodych dorosłych i na wskazanie alternatyw, osoby uczestniczące mogą doświadczyć zróżnicowanych form ekspresji (np. przy pomocy wizualizacji), wreszcie – zachęca do partycypacji, pracując nad wzmocnieniem osób.

Grupa docelowa

Praca z Kulturą Młodzieżową skierowana jest do młodzieży i młodych dorosłych w wieku między 13 a 21 lat i może być prowadzona w szkołach i klubach młodzieżowych w formie różnorodnych warsztatów. Niektóre możliwe formy to jednorazowe warsztaty w czasie zwykłego dnia w szkole, regularne, cotygodniowe zajęcia w klubach młodzieżowych lub kilkudniowe warsztaty podczas wakacyjnego obozu. Praktykę można stosować w grupach młodzieży zróżnicowanych pod względem postaw, pochodzenia, doświadczenia, wykształcenia i socjalizacji. Nie nadaje się jednak do stosowania w pracy z osobami o utrwalonych, negatywnych poglądach, przejawiającymi nienawiść motywowaną uprzedzeniami lub osobami, które przyjmują poglądy skrajnej prawicy i działają zgodnie z nimi.

Ogólny opis

Praca z Kulturą Młodzieżową CI inicjuje dialog o obywatelstwie i roli, jaką w społeczeństwie odgrywa polityka, wykorzystując (sub)kultury młodzieżowe i media (społecznościowe), takie jak rap, breakdance, DJ-ing, street art, jazdę na deskorolkach, parkour, YouTube, komiksy i blogowanie. Te (sub)kultury młodzieżowe i media stają się punktem odniesienia dla

edukacji obywatelskiej i inspirują przy projektowaniu ćwiczeń przeznaczonych dla grupy docelowej.

Każdy warsztat poświęcony jest jednej kulturze młodzieżowej lub medium. Podczas przygotowań do uczestnictwa w warsztacie, młodzież powinna mieć możliwość decydowania, jakiej kulturze lub medium chciałaby poświęcić swój warsztat. Warsztaty w ramach Pracy z Kulturą Młodzieżową łączą możliwości praktyczne z metodologią i podejściem właściwym dla edukacji obywatelskiej – antydyskryminacją, edukacją międzykulturową, pracą z historiami i mediacją – oraz z aspektami teoretycznymi, takimi jak historia czy wiedza techniczna z zakresu wybranej kultury lub medium.

Warsztaty mają trzy główne części. Pierwsza część warsztatu poświęcona jest budowaniu relacji i tworzeniu przestrzeni, w której osoby uczestniczące mogą podzielić się swoimi zainteresowaniami i poglądami na kwestie takie, jak rasizm, seksizm, homo-i transfobia, ale również na partycypację społeczną, polityczną i kulturalną, prawa człowieka, imigrację i ubieganie się o azyl oraz tożsamości płciowe. W drugiej części facylitatorki i facylitatorzy szczegółowo analizują niektóre z tematów wspomnianych przez osoby uczestniczące. Wybierają również zagadnienia, które powinno się poruszyć głębiej. Łatwo dostępne środowisko edukacyjne powstaje poprzez wykorzystanie zasobów kultury i mediów młodzieżowych, takich jak opowiadania, piosenki, filmy czy wypowiedzi artystek i artystów, oraz poprzez ćwiczenia pochodzące z edukacji nieformalnej. W trzeciej i ostatniej części warsztatu osoby uczestniczące tworzą własne przykłady młodzieżowej kultury i mediów, na przykład piszą rap, nagrywają teledysk, rysują komiks lub tworzą choreografię breakdance. Dzięki temu w kreatywny sposób wyrażają swoje pomysły i doświadczają nowych form partycypacji społecznej i własnej skuteczności. Proces ten jest facylitowany przez trenerów i trenerki, które zarazem służą za wzory, reprezentując różne style życia w różnorodnym, demokratycznym społeczeństwie i pokazując, jak idea DIY (zrób to sam(a)) i uczenia się od rówieśników mogą być realizowane w codziennym życiu.

Metodyka zastosowana podczas warsztatów jest tak zróżnicowana, jak różne mogą być tematy poruszane przez osoby uczestniczące. Z doświadczenia CI wynika, że połączenie elementów teorii, takich jak metodologia edukacji obywatelskiej z określonym tłem lub historią kultury młodzieżowej i praktycznymi ćwiczeniami z zakresu kultury i mediów jest sprawdzoną i skuteczną metodą na przeprowadzenie udanego warsztatu. Edukację obywatelską łatwo zastosować przy zróżnicowanych ćwiczeniach z zakresu edukacji nieformalnej, takich jak praca antydyskryminacyjna, edukacja międzykulturowa, praca z historiami i mediacje.

Ponieważ praktyka oparta jest na zainteresowaniach i jest łatwo dostępna, można łatwo dopasować ćwiczenia i podejście zaczerpnięte z edukacji obywatelskiej, by stały się sposobem na poruszenie kwestii społeczno-ideologicznych. To z kolei pozwala osobom uczestniczącym dzielić się poglądami na dane tematy na podstawie swoich zainteresowań. Metody edukacji obywatelskiej nie są ustalone przed warsztatem, ponieważ zależą od kwestii, które chcą poruszyć osoby uczestniczące. Fakt, że mogą one określać strukturę warsztatu, wykorzystując swoje zainteresowania, doświadczenia, pomysły i pytania, sprawia, że bardziej utożsamiają się z poznanymi treściami i łatwiej korzystają z nich w codziennym życiu.

Doświadczenie i ewaluacja

Praca z Kulturą Młodzieżową leży u podstaw działań CI. Była ona stosowana i ulepszana przez ponad 10 lat w licznych projektach i można ją wykorzystać w różnych okolicznościach i z grupami liczącymi od 5 do 120 osób. Praktykę można dopasować do konkretnej grupy docelowej, a metody dobrać do określonego celu. W ramach projektu European Fair Skills (2015–2018), CI przedstawiło Pracę z Kulturą Młodzieżową partnerom, którzy dopasowali ją do własnych zasobów i środowisk. Jeden z partnerów zastosował podobną ideę względem pedagogiki cyrkowej, inny w szkole

z wyjątkowym programem nauczania. Ogólnie rzecz biorąc, praktyka ta stwarza liczne możliwości, które w doświadczeniu CI są bardzo pozytywne.

Możliwość adaptacji

Praca z Kulturą Młodzieżową została opracowana ponad dekadę temu i od tego czasu korzystano z niej w różnych regionach i środowiskach w Niemczech i Europie. Aby zapewnić niezmienną jakość, CI wprowadziło trzy-stopniową procedurę adaptacji. Najpierw osoby prowadzące przechodzą pięciodniowy kurs trenerski, który łączy wiedzę teoretyczną o nienawiści motywowanej uprzedzeniami, pravicowym ekstremizmie, prawach człowieka i wartościach demokratycznych, szkolenie z nieformalnych podejść do edukacji obywatelskiej oraz praktyczne ćwiczenia wykorzystujące kulturę młodzieżową i media społecznościowe jako narzędzia edukacyjne w szkołach i w pracy z młodzieżą. Następnie osoby prowadzące asystują podczas warsztatów prowadzonych przez doświadczonych trenerki i trenerów, zanim, w ramach trzeciego stopnia, współprowadzą własny warsztat. W ten sposób CI przeszkoliło ponad 100 osób, które mogą teraz prowadzić warsztaty w szkołach i klubach młodzieżowych w Niemczech.

Poza szkoleniem dla trenerek i trenerów specjalizujących się w Pracy z Kulturą Młodzieżową, CI opracowało też szkolenie dla osób pracujących z młodzieżą, edukatorek i edukatorów oraz innych praktyków, chcących wykorzystać kreatywny potencjał w pracy z młodzieżą. Szkolenie to pozwala zapoznać się z kluczowymi elementami i ćwiczeniami związanymi z Pracą z Kulturą Młodzieżową oraz daje zaplecze teoretyczne i metodologiczne potrzebne do jej prowadzenia. Osoby uczestniczące uczą się między innymi, jak wykorzystać rap w ramach podstawy programowej albo jak za pomocą filmu na YouTube wywołać dyskusję o zagadnieniach społeczno-politycznych ważnych dla młodych osób.

W ramach projektu European Fair Skills*, wiedza o pracy związanej z kulturą młodzieżową została przekazana praktyczkom i praktykom z Czech, Węgier i Słowacji. Osoby te przeprowadziły własne warsztaty z rapu czy street artu w miejscowych klubach młodzieżowych lub ze studentami. Na Węgrzech skutecznie połączono część ćwiczeń i podejście Pracy z Kulturą Młodzieżową z warsztatami cyrkowymi.

Warunki przeprowadzenia

Dwie osoby prowadzące na każdym warsztacie, potrzebne do moderacji i planowania tematycznego. Jedna powinna mieć doświadczenie w edukacji obywatelskiej, druga w kulturze młodzieżowej i mediach (społecznościowych). Obie powinny mieć ekspertyzę w działaniach zorientowanych na proces z młodymi osobami, doświadczenie w planowaniu zestawów aktywności, stosowaniu różnych metod, dopasowanych do różnych tematów i potrafić reagować na dynamikę grupy.

Rekomendowana liczba osób uczestniczących wynosi od 8 do 15.

Sprzęt potrzebny do przeprowadzenia warsztatu zależy od części praktycznej i wybranego medium kultury młodzieżowej. Najczęściej występujące tematy – z doświadczenia CI – wymagają korzystania z deskorolek i przestrzeni, w której można na nich jeździć, długopisów, papieru i sprzętu muzycznego w przypadku warsztatów rapowych, papieru i długopisów na szkice, farb w spreju, płócien lub ścian na warsztaty ze street artu, lub projektora, kamer, mikrofonów, oświetlenia i programu do edycji filmów do warsztatów z YouTube.

Zależnie od planowanych aktywności, warsztat może trwać od pięciu godzin do kilku dni.

* Projekt European Fair Skills został sfinansowany przez DG Home (Directorate General for Migration and Home Affairs – przyp. red.) Komisji Europejskiej w ramach programu ISEC (Prevention of and Fight against Crime – przyp. red.). Ma na celu między innymi budowanie umiejętności praktyków i praktyczek w zakresie zapobiegania prawnicowemu ekstremizmowi oraz wzmacniania demokracji i praw człowieka (zob. europeanfairskills.eu).

Praca z Historiami

**cultures
interactive**

Stowarzyszenie Cultures Interactive,
Niemcy

Słowa kluczowe

podejście narracyjno-biograficzne, otwarty proces, dialog, osobiste i emocjonalne wymiary nienawiści motywowanej uprzedzeniami, prewencja pierwotna i wtórna, nieformalna edukacja w szkołach

Cele

Głównym i najważniejszym celem Pracy z Historiami w szkołach jest upowszechnianie wartości i procesów demokratycznych wśród młodych osób, aby zapobiegać wszelkim formom nietolerancji, nienawiści motywowanej uprzedzeniami, przemocy i skrajnie prawicowym ideologiom.

W obliczu obecnej polaryzacji społeczeństwa, podejście to ma dwa połączone zestawy celów:

1. Poprzez dzielenie się myślami i osobistymi doświadczeniami i słuchanie ich w bezpiecznym otoczeniu, Praca z Historiami poprawia umiejętności społeczne młodych osób i podnosi ich inteligencję emocjonalną. Praca z Historiami szczególnie wzmacnia w młodych umiejętność wyrażania osobistych poglądów i doświadczeń, budowania zaufania i relacji oraz wchodzenia w dialog z innymi z szacunkiem, nawet jeśli mają całkowicie inne pochodzenie i doświadczenia oraz poglądy. Praktyka ta zwiększa również poczucie własnej skuteczności, ponieważ historie i perspektywy osób uczestniczących zostają wysłuchane i docenione.
2. Dzięki rozmowom na ważne tematy z osobistego punktu widzenia, Praca z Historiami wzmacnia wartości demokratyczne i związane z prawami człowieka, odtwarza w grupach procesy demokratyczne i nie pozostaje obojętna wobec nietolerancji, dyskryminacji i nienawiści motywowanej uprzedzeniami lub prawicowego ekstremizmu. Osoby uczestniczące są zachęcane do zastanowienia się nad odruchami, motywacjami i osobistymi doświadczeniami, co często prowadzi do zwiększenia samoświadomości, zarówno w odniesieniu do opinii mizantropicznych, jak i demokratycznych.

Grupa docelowa

Główną grupą docelową Pracy z Historiami w szkołach jest młodzież ze szkół średnich, między 13 a 18 rokiem życia. Praktyka ta najlepiej sprawdzi się w grupach mieszanych, składających się z młodzieży o zróżnicowanym pochodzeniu i doświadczeniach. Podejście to można również stosować w szkołach podstawowych, na uniwersytetach, w pracy z młodzieżą – wymaga tylko drobnego dopasowania.

Drugą grupą docelową są nauczycielki, nauczyciele i dyrekcje szkół. Osoby te z racji obowiązującej zasady poufności nie mogą prowadzić warsztatów ani brać w nich udziału. Są jednak regularnie informowane o metodologii i poruszanych tematach, dzięki czemu mogą wspierać proces i lepiej dopasować swoje lekcje do tematów, które pojawiają się na forum grupy.

Ogólny opis praktyki

Praca z Historiami tworzy bezpieczną przestrzeń w szkole, gdzie młodzież może swobodnie porozmawiać o ważnych dla niej tematach, zarówno o sprawach osobistych, jak i związanych z życiem szkolnym. Klasy liczące 20–30 osób dzieli się na dwie grupy, z których każda jest moderowana przez dwie osoby spoza szkoły, przeszkolone w wywiadach narracyjnych i dynamice grupowej. Grupy te spotykają się co najmniej raz w tygodniu przez co najmniej pół roku szkolnego w ramach zwykłych zajęć. Moderatorzy i moderatorki nie narzucają tematów, lecz pracują nad stworzeniem i utrzymaniem atmosfery bezpieczeństwa i dbają o poufność. Zachęcają również osoby uczestniczące do dzielenia się osobistymi doświadczeniami i spostrzeżeniami poprzez opowiadanie historii. Wdrożenie praktyki w wielu szkołach pokazało, że wiele osobistych spraw, jakie poruszają młodzi ludzie w grupach, dotyczy bieżących tematów społecznych, które zawarte są zarówno w programie działalności prewencyjnej Cultures Interactive (CI), jak i w podstawie programowej. Ponieważ poruszane tematy wynikają z historii i codziennego życia uczestniczek i uczestników, praca z nimi jest korzystniejsza i bardziej istotna.

W związku z tym, że nie da się z góry przewidzieć tematów, jakie poruszone zostaną w obu grupach, trzeci facylitator znajduje się w „strefie przerwy”, do której mogą przyjść osoby, które poczuły się przytłoczone tematem lub dynamiką w grupie albo chcą podzielić się problemem lub przepracować coś poza grupą. Osoby facylitujące pracę grupową mogą w każdej chwili wysłać uczestników lub uczestniczki, które ciągle utrudniają prowadzenie pracy grupowej,

na przerwę. Trzeci fasilitator pomaga im zrozumieć przyczyny ich zachowania. W takim przypadku celem tej osoby jest ustalenie, co jest potrzebne, żeby przeszkadzająca uczennica czy uczeń mogli dołączyć do grupy.

Wiele innych ćwiczeń edukacyjnych stawia na informacje i debaty oparte na racjonalnej argumentacji, natomiast grupy opowiadania historii skupiają się na mówieniu i słuchaniu o osobistych sprawach oraz na subiektywnych obserwacjach. Pomaga to osobom uczestniczącym zrozumieć stojące za nimi osobiste doświadczenia i czynniki z własnej historii, które wpływają na ich opinie i – w niektórych przypadkach – powodują nietolerancję lub nienawiść motywowaną uprzedzeniami. Rozmowy oparte na narracji są interakcją, która pozwala osobom o skrajnie różnych poglądach zaufać sobie wzajemnie i lepiej się zrozumieć. To z kolei pozwala prowadzić bardziej autentyczną, głębszą dyskusję na tematy, które zazwyczaj skończyłyby się krótką, pełną emocji konfrontacją.

Z metodologicznego punktu widzenia, Praca z Historiami opiera się na psychologii narracyjnej, studiach biograficznych i elementach dynamicznej terapii grupowej. Jest wykorzystywana w działaniach prewencyjnych, ponieważ bezpiecznie moderowany proces dzielenia się osobistymi doświadczeniami i badania ich oraz opowiadania osobistych historii może powodować głęboką refleksję nad tym, skąd biorą się obecne zachowania i postawy, czy należy je zmieniać i jak można to zrobić. Poza poprawą umiejętności społecznych i pewności siebie, taka głęboka refleksja nad historią skutecznie wzmacnia wartości demokratyczne i związane z prawami człowieka, a także skłania do refleksji nad własnymi uprzedzeniami i nietolerancją lub nienawiścią motywowaną uprzedzeniami.

Doświadczenie i ewaluacja

Praca z Historiami została sprawdzona i oceniona w kilku szkołach we wschodnich Niemczech. Wyniki dotychczasowej ewaluacji wskazują, że większość osób, które uczestniczyły w grupach, osiągnęła wszystkie

swoje cele, polepszając umiejętności społeczne (szczególnie dotyczące opowiadania i dialogu). Osoby uczestniczące bardziej doceniały wartości demokratyczne i związane z prawami człowieka i zapobiegały postawom nienawiści motywowanej uprzedzeniami. Facylitatorki i facylitatorzy CI z doświadczeniem w edukacji nieformalnej zgadzają się, że to podejście dobrze służy nawiązywaniu kontaktu z nastolatkami zarówno marginalizowanymi, jak i przejawiającymi radykalne poglądy. Osoby prowadzące spotkania twierdzą, że Praca z Historiami pomogła im prowadzić szczerze rozmowy, które nie wydawały się możliwe podczas bardziej tradycyjnie prowadzonych zajęć antydyskryminacyjnych.

Ważne, aby biorące udział w tym programie szkoły wiedziały, że podejście to nie jest sposobem na szybkie rozwiązanie konfliktu ani nie stanowi treningu zastępowania agresji. We wczesnej fazie jego stosowania istniejące konflikty mogą się wręcz zaognić, ponieważ grupa angażuje się w nie otwarcie. Później jednak słabną, w miarę jak członkowie grupy dzielą się swoimi punktami widzenia i doświadczeniami. CI opracowało dodatkowy sposób interweniowania, adekwatny w sytuacjach, w których w szkole ma miejsce szerszy konflikt. Konflikty takie mogą być opisywane w grupach, ale nie można z nimi skutecznie pracować na poziomie grupy. Sposób ten korzysta z technik opowiadania, biografii i mediacji podobnych do stosowanych w głównej metodzie.

Możliwości adaptacji

Podejście to skutecznie wprowadzono w różnych rejonach Niemiec. W tym celu CI wyszkoliło miejscowe trenerki i trenerów z doświadczeniem w prowadzeniu grup młodzieżowych i młodych dorosłych w zakresie prowadzenia wywiadów narracyjno-biograficznych i moderowania dialogu w grupach. Podczas wprowadzania tego podejścia po raz pierwszy w szkołach, kluczowe było zapewnienie osobom prowadzącym dostępu do poradnictwa, superwizji i wymiany doświadczeń z innymi prowadzącymi.

Metodologia tego podejścia jest mało powszechna i kiedy udaje się zbudować relację z uczennicami i uczniami, ma potencjał, by odsłonić bardzo prywatne historie.

Podejście to skutecznie zastosowano w szkołach podstawowych w Niemczech. W tym kontekście okazało się, że należy zaspokajać także większą u ośmio-dziesięciolatków potrzebę ruchu. Zrobiono to, dodając do dialogu narracyjnego krótkie ćwiczenia fizyczne i wspomagające koncentrację, ponieważ ta grupa docelowa jest mniej przyzwyczajona do długich rozmów niż nastolatki.

Pracę z Historiami w szkołach zaprezentowano też praktyczkom i praktykom podczas dwóch spotkań Grupy Roboczej ds. Edukacji przy Sieci upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw (Radicalisation Awareness Network – przyp. red.) Komisji Europejskiej. Została ona włączona do Kolekcji Dobrych Praktyk RAN.

Warunki przeprowadzenia

Pracę z Historiami można wprowadzić jako część programu szkolnego w formie cotygodniowych, 45-minutowych spotkań przez co najmniej jeden semestr. Można łatwo wydłużyć czas działania grup, natomiast nie należy go skracać, szczególnie poniżej sześciu tygodni. Potrzebne są co najmniej trzy pokoje lub sale. W dwóch z nich musi mieścić się krąg z krzesłami dla 10–15 uczennic i uczniów. Dodatkowo przydałyby się dwa niewielkie pokoje na terenie szkoły, dzięki którym można byłoby podzielić grupę na podgrupy.

Wprowadzenie Pracy z Historiami w klasie liczącej między 20 a 30 osób wymaga zatrudnienia pięciu osób facylitujących (po dwie na grupę i jedna w strefie przerwy). Ta sama grupa facylitatorska nie powinna jednego dnia pracować z więcej niż dwiema klasami z rzędu. Trenerki i trenerzy mogą mieć różne doświadczenie zawodowe, ale powinni mieć

doświadczenie w pracy z grupami młodzieży. Muszą przejść dwudniowe szkolenie z zakresu facylitacji pracy z grupą poprzez narrację. Podczas prowadzenia grup, zespół facylitujący powinien mieć możliwość regularnego uczestniczenia w superwizji i indywidualnych sesjach omawiających oraz uzyskania, w razie potrzeby, porady współpracowników.

Wychowawczynie i wychowawcy klas, w których prowadzony jest projekt, muszą być regularnie informowani o poruszanych tematach i dynamice w grupie. CI rekomenduje, by odbywało się to raz na dwa tygodnie. Proces ten musi być zanonimizowany, by chronić prywatność uczestniczących w projekcie osób. Informowanie wychowawców pozwala im na dopasowanie lekcji do postępów grupy, a zarazem zapobiega poczuciu wykluczenia z pracy grupowej.

Asertywne strategie i ćwiczenia dotyczące radzenia sobie ze stresem i gniewem

Ratolest Brno,
Republika Czeska

Słowa kluczowe

asertywność, radzenie sobie z gniewem, zarządzanie konfliktem, świadomość siebie, mindfulness

Cele

Niniejsze ćwiczenia skupiają się głównie na treningu samokontroli. Pomagają osobom uczestniczącym zrozumieć swoje emocje i reakcje w sytuacji konfliktu. Zachęcają do refleksji nad strategiami radzenia sobie z trudnościami i pomagają zrozumieć własne potrzeby. Dzięki osobistej refleksji, osoby uczestniczące lepiej rozumieją swoje postawy wobec różnych między ludźmi. Ćwiczenia te wyjaśniają dynamikę konfliktu i dają osobom

uczestniczącym możliwość zapoznania się z asertywnymi strategiami radzenia sobie z nim, które mogą zastosować w trudnych sytuacjach. Oprócz tego, osoby uczestniczące poznają różne strategie radzenia sobie z gniewem.

Grupa docelowa

Grupa docelowa jest szeroka. Należą do niej nastolatki i młode osoby dorosłe niezależnie od pochodzenia, wieku, płci czy innych cech. Zwyczajowa grupa docelowa Ratolest Brno, organizacji, która wprowadziła niniejszą praktykę, to dzieci i młodzi dorośli w wieku między 9 a 18 lat, osoby, które popełniły przestępstwa lub istnieje ryzyko, że mogą je popełnić. Wiele z tych osób doświadczyło lub było sprawcami przemocy, łatwo tracą panowanie nad emocjami lub brakuje im asertywności w komunikacji z rówieśnikami. Często pochodzą z dysfunkcyjnych rodzin, co sprawia, że najmocniej identyfikują się z grupą rówieśniczą. Z tego powodu łatwiej poddają się presji rówieśniczej i nie potrafią powiedzieć „nie” koleżankom i kolegom, w przeciwieństwie do rówieśników z rodzin lepiej funkcjonujących.

Ogólny opis praktyki

Praktyka ta składa się z zestawu ćwiczeń, które można przeprowadzić osobno lub jako całość. Zaleca się następującą kolejność ćwiczeń:

1. Odgrywanie sytuacji konfliktowych

Osoby uczestniczące proszone są o odegranie konfliktów, które zdarzają się w ich życiu. Typowe przykłady to konflikt z rodzicami, znajomymi, obcymi czy nauczycielami. Osoby moderujące powinny być przygotowane na pracę zarówno z takimi sytuacjami, jak i indywidualnymi pomysłami uczestniczek i uczestników. Ważne jest, by pokazać swoje zwyczajowe reakcje na sytuacje konfliktowe. Później osoby uczestniczące zastanawiają się, jak mogą rozwiązać problem bez użycia przemocy, jednocześnie

nie rezygnując ze swoich potrzeb. Pozostałe osoby uczestniczące (w roli widzów) mają później możliwość podzielenia się swoimi sugestiami dotyczącymi alternatywnych reakcji. Moderator/ki zbierają sugestie i wybierają reakcje asertywne, tzn. sprawiedliwe, bez przemocy i bez kompromisów, oraz sposoby na złagodzenie sytuacji, które pozwalają na utrzymanie lub poprawę relacji osób zaangażowanych w konflikt.

2. Prowokacja i radzenie sobie z gniewem

Podczas fazy pilotażowej programu, wiele osób uczestniczących mówiło, że często ponosi je gniew i nie chcą lub nie potrafią powstrzymać emocji, nawet w sytuacjach, które wołałyby rozwiązać asertywnie. Poniższy przykład symulowanej prowokacji okazał się skuteczny na zajęciach Ratolest Brno, ale warunki i szansa na powodzenie zależy od grupy i konieczna może być adaptacja zajęć.

Prosimy jedną z osób uczestniczących o zbudowanie wieży z drewnianych klocków*. Kiedy pracuje, pozostałe osoby próbują w dowolny sposób – za wyjątkiem kontaktu fizycznego – ją sprowokować. Odbywa się to w wyznaczonej na podłodze przestrzeni. Celem jest odwrócenie uwagi osoby budującej od jej pracy^{2**}, a prowokacje mogą odbywać się wyłącznie w określonej przestrzeni. Po każdej rundzie cała grupa przenosi się z wyznaczonej przestrzeni ćwiczenia do przestrzeni bezpiecznej, w której obowiązują zwyczajowe normy i zasady społeczne. Druga część ćwiczenia jest równie ważna jak pierwsza: każda osoba zastanawia się nad swoim doświadczeniem. Skupia się na skutkach prowokacyjnych komentarzy, na tym, jak wpływały na możliwość ukończenia zadania i na swoich uczuciach w różnych momentach ćwiczenia. Głównym celem ćwiczenia jest

.....
* To może być dowolne zadanie, które wymaga skupienia.

** To ćwiczenie nie zadziała skutecznie w każdej grupie. Osoby uczestniczące muszą sobie wcześniej ufać. Dla wszystkich osób musi być jasne, że przestrzeń prowokacji jest różna od przestrzeni sesji. Ponadto, każda osoba musi mieć prawo opuścić tę przestrzeń i wycofać się z ćwiczenia w dowolnym momencie.

pokazanie, jak łatwo można stracić kontrolę nad sytuacją, gdy doświadczają się prowokacji. Osoby moderujące, omawiając różne przykłady z życia osób uczestniczących, powinny podkreślić, że nikt nie musi znosić nadmiernego stresu, tłumić gniewu czy udawać, że nic się nie dzieje. Powinny też zwrócić uwagę uczestniczących na to, że najważniejsze jest zrozumienie swojego gniewu. Gniew sam w sobie nie jest niczym złym, ale trzeba nauczyć się, jak go uwalniać, nie krzywdząc siebie ani innych.

3. Świadomość gniewu

.....

Każdej części ćwiczenia towarzyszy dyskusja. Ćwiczenie to zaczyna się burzą słów na temat tego, co wywołuje gniew osób uczestniczących. Później dzielą się one tymi wyzwalaczami z resztą grupy. Ćwiczenie to wymaga podstawowego zaufania w grupie, podobnie jak poprzednie.

Osoby uczestniczące mogą zadać sobie pytanie: jak przejawia się mój gniew? Osoby moderujące prezentują listę przykładów, jak może to wyglądać. Osoby uczestniczące powinny nie tylko zidentyfikować przejawy gniewu, ale także ocenić poziom kontroli, jaki mają nad gniewem w różnych sytuacjach na trzystopniowej skali. Powinny też spisać przynajmniej dwie myśli, które towarzyszą im, gdy się złością. Niech odpowiadają one na poniższe pytania: co słyszę w głowie, gdy się złościę? Jak mogę sobie z tym radzić?

Osoby uczestniczące omawiają strategie radzenia sobie z gniewem w parach, a potem dzielą się nimi z grupą. Wspólnie tworzą listę strategii radzenia sobie, które im pomagają i na których mogą budować.

4. Mindfulness

.....

Podczas pilotażu opisywanej tutaj praktyki, Ratolest Brno przedstawia osobom uczestniczącym następujące narzędzie, które pomaga im utrzymać uważność. Jest to proste ćwiczenie relaksacyjne i na koncentrację,

w którym osoba skupia się na oddechu i ćwiczy umiejętność zachowania świadomości w każdej sytuacji, uświadomienia sobie, co się dzieje i podjęcia świadomej decyzji o swoich działaniach. Technika ta jest dobrze przyjmowana przez młodzież, kiedy wspomni się, że korzystają z niej przed akcją żołnierze sił specjalnych, elitarni wojownicy i mnisi Shaolin. Można ją także przedstawić jako wyzwanie: czy osoby uczestniczące będą w stanie w pełni kontrolować się przez 3 minuty? 5 minut? 10 minut? Technikę tę najlepiej ćwiczyć podczas co najmniej trzech sesji grupowych. Warto zachęcić osoby uczestniczące do ćwiczenia w domu, w szkole i gdziekolwiek chcą. Autorefleksja i zachęcanie do postępów zazwyczaj prowadzi do utrwalenia zachowania.

Doświadczenie i ewaluacja

1. Odgrywanie sytuacji konfliktowych

.....

Przebieg ćwiczenia zależy w dużym stopniu od osobistych historii osób uczestniczących. Ważne, by prowadzące poświęciły czas na jego dopasowanie i przygotowanie otoczenia. Osoby uczestniczące potrzebują czasu, otwartej dyskusji i autentycznej ciekawości ze strony moderatorów, by przytoczyć własne wspomnienia i podzielić się doświadczeniami. Praca w mniejszych grupach, po cztery–sześć osób, zazwyczaj daje najlepsze efekty, ponieważ pozwala osobom uczestniczącym na otwartość i zaangażowanie w odgrywanie ról. Osoby moderujące też mogą uczestniczyć w tym ćwiczeniu, szczególnie, jeśli autorytety grają kluczową rolę w historii.

Należy położyć nacisk na odgrywanie sytuacji na wiele sposobów, by poeksperymentować z różnymi strategiami. Każda osoba uczestnicząca powinna spróbować innych sposobów na radzenie sobie w sytuacji konfliktu niż jej zwykłe reakcje. Moderatorki powinny aktywnie zachęcać do próbowania różnych strategii. Wszystkie osoby uczestniczące powinny wiedzieć, że mogą w dowolnym momencie przerwać odgrywanie, jeśli poczują, że nie radzą sobie z sytuacją.

2. Prowokacja i radzenie sobie z gniewem

.....

Tu ponownie należy podkreślić, że wszystkie osoby uczestniczące powinny wiedzieć, że mogą w dowolnym momencie przerwać ćwiczenie, jeśli poczują, że nie radzą sobie z sytuacją. Jeśli osoby uczestniczące nie chcą uczestniczyć w prowokowaniu, rolę tę może wziąć na siebie jeden z moderatorów. W tym przypadku, pozostali moderatorzy powinni nadzorować proces refleksji i rozmawiać z uczestnikami.

Refleksja po symulacji odgrywa kluczową rolę i konieczne jest zadbanie o to, by dla nikogo nie zabrakło czasu. Prowadzące powinny mieć pieczę nad refleksją i stworzyć przestrzeń, w której można podzielić się doświadczeniami i zastanowić nad emocjami. Ogromnie ważna jest zasada zakazująca kontaktu fizycznego. Należy podkreślić różnicę między strefą prowokacji i strefą ogólną oraz to, że obowiązują w nich różne zasady.

3. Świadomość gniewu

.....

Każda osoba uczestnicząca powinna mieć czas i przestrzeń, by indywidualnie zastanowić się nad przejawami swojego gniewu. Prowadzący rozmawiają o nich z poszczególnymi uczestnikami. Przydatna może okazać się lista przejawów, która pomoże osobom niepotrafiącym zidentyfikować ich samodzielnie. Szczególnie może przydać się młodszym. W zależności od wieku i zdolności osób uczestniczących zaangażowanych w to ćwiczenie, dialog o przejawach gniewu może być mniej lub bardziej szczegółowy. Ważne jest za to wyjaśnienie, w jaki sposób gniew rośnie. Osoby uczestniczące potrzebują to zrozumieć, by móc zastanowić się nad własnym zachowaniem.

Uczestnicy i uczestniczki mogą wzajemnie inspirować się i dzielić strategiami radzenia sobie z gniewem. Jeśli postępy wydają się wolne, osoby prowadzące mogą podzielić się sugestiami. Dobrze jest zachęcić uczestniczki i uczestników do wybrania konkretnej strategii, którą chcą

wypróbować. Nauka radzenia sobie z gniewem nie jest procesem na jedno spotkanie. Dlatego konieczne jest, by osoby, które wdrożą nowe strategie, miały okazję zastanowić się nad nowym doświadczeniem. Z tej przyczyny to ćwiczenie jest najlepsze dla regularnie spotykających się grup.

4. Mindfulness

.....

W młodszych grupach to ćwiczenie najlepiej sprawdza się, gdy przedstawia się je jako wyzwanie. Dzieje się tak dlatego, że bardziej zaciekawia to osoby uczestniczące i lepiej motywuje je na początku. Nie należy przedstawiać tego ćwiczenia jako sposobu na zrelaksowanie się. Osoby uczestniczące powinny mieć możliwość odmówienia udziału w ćwiczeniu lub wyjścia w jego trakcie, szczególnie, jeśli poczują, że nie dadzą rady dłużej pozostać w ciszy. Ćwiczenie to można powtarzać.

Możliwość adaptacji

Łatwo jest przenieść tę praktykę na grunt pracy z młodzieżą. Podczas pilotażu Ratolest Brno zaadaptowało jeden z warsztatów na potrzeby klubu młodzieżowego. Środowiska klubów młodzieżowych zazwyczaj nie są tak ustrukturyzowane, jak organizacje, jednak udało się dopasować praktykę do celów ćwiczenia. Zadziałała znakomicie, głównie dlatego, że temat był istotny dla osób uczestniczących, dzięki czemu były zmotywowane do uczestnictwa.

Ratolest Brno zaadaptowało część ćwiczeń z pilotażu, podczas którego spotykano się regularnie na dwugodzinne sesje grupowe, na potrzeby weekendowego szkolenia na świeżym powietrzu. Sporą część weekendu poświęcono tematyce zarządzania gniewem. Bardzo przydatne okazało się przeznaczenie sporej ilości czasu na ćwiczenia, szczególnie na odgrywanie prowokacji i eksperymenty ze strategiami radzenia sobie z gniewem.

Adaptując niniejsze ćwiczenia, należy pamiętać, że ich najważniejszą częścią jest refleksja. Wynika ona z osobistych doświadczeń osób uczestniczących. Osoby prowadzące powinny być w stanie zachęcić uczestniczki i uczestników do opowiadania o swoich doświadczeniach, zadawać pytania i pomagać im wyciągać wnioski oraz zastosować je w codziennym życiu.

Warunki wdrożenia

Czas trwania

.....

Niniejsze ćwiczenia najlepiej prowadzić w ciągu dwóch kolejnych sesji grupowych*. Ramy czasowe można jednak radykalnie zmieniać zależnie od wieku i liczby osób uczestniczących, dynamiki grupy, przebiegu dyskusji i czasu potrzebnego na refleksję. Przydatne mogą okazać się poniższe szacunki:

.....

* Jedna sesja trwa 95–120 minut.

- Odgrywanie sytuacji konfliktowych (40–60 minut).
- Prowokacja i radzenie sobie z gniewem (15 minut).
- Świadomość gniewu (30–40 minut).
- Mindfulness (5–10 minut).

Przygotowanie

.....

- Odgrywanie sytuacji konfliktowych – przygotowanie zestawów sytuacji dla osób uczestniczących, minimum jedna na osobę.
- Prowokacja i radzenie sobie z gniewem – podzielenie przestrzeni na dwie części, oznaczenie przestrzeni do gry.
- Świadomość gniewu – przygotowanie formularzy z sugestiami sposobów radzenia sobie z gniewem.

Sprzęt

.....

- Prowokacja i radzenie sobie z gniewem – drewniane klocki lub inne materiały, z których można coś stworzyć.
- Świadomość gniewu – gotowe formularze.

Osoby prowadzące

.....

Po dwie na każde ćwiczenie. Jeśli osoby uczestniczące mają kłopoty ze skupieniem, przydają się trzy–cztery osoby prowadzące.

Liczba osób uczestniczących

.....

3–10 (wszystkie ćwiczenia)

Ratolest Brno,
Republika Czeska

sieci społecznościowe, fałsz, komunikacja w internecie, bezpieczeństwo, ryzyko mediów społecznościowych, anonimowość, prawda i kłamstwa

Celem praktyki jest pomoc osobom uczestniczącym w uświadomieniu sobie, że treści znalezione w internecie nie zawsze są prawdziwe. Uczy ona zasad oceniania komunikatów i rozumienia, dlaczego tworzy się fałszywe treści. Dodatkowym celem jest pokazanie osobom uczestniczącym, jak prezentują siebie w sieci (szczególnie w mediach społecznościowych) oraz jak publikowanie danych może na nie wpłynąć. Praktyka podkreśla

też ryzyko, jakie w internecie wywołuje anonimowość i jakie środki ostrożności są potrzebne, by sobie z nią radzić.

Grupa docelowa

Grupa docelowa niniejszej praktyki to młodzież i młode osoby dorosłe, szczególnie te, które korzystają z mediów społecznościowych. W praktykę najbardziej angażują się młode osoby z niewielkim stopniem umiejętności korzystania z mediów i nieznające zagrożeń wynikających z korzystania z mediów społecznościowych i z anonimowości.

Ogólny opis praktyki

Praktyka składa się z kilku ćwiczeń. Jeśli zajdzie potrzeba, można je również przeprowadzić osobno. Poszczególne ćwiczenia podzielić można na dwie kategorie: **Identyfikowanie tego, co jest (nie)prawdziwe** oraz **Tworzenie fałszywych treści**, a ich treści są następujące:

1 Identyfikowanie tego, co jest (nie)prawdziwe

.....

Obrazy

W ramach tego ćwiczenia osoby uczestniczące przyglądają się zdjęciom pokazującym niezwykle rzeczy. Część z nich jest fałszywa (na przykład zmieniono je w programie graficznym), inne są autentyczne. Osoby uczestniczące mają za zadanie zdecydować, czy dany obraz jest prawdziwy, czy fałszywy. Można to zrobić indywidualnie lub w grupach, chociaż dyskusja jest bardzo ważna, by skutecznie przeprowadzić to ćwiczenie. Ćwiczeniu towarzyszy rozmowa o tym, jak można odróżnić prawdziwe obrazy od fałszywych. Jednym z głównych punktów, poruszanych w omówieniu, jest różnicowanie stopnia sfalszowania obrazów. Można zmieniać obraz na kilka wyrafinowanych sposobów, co oznacza, że odróżnienie, który jest

prawdziwy, a który fałszywy może być trudne lub wręcz niemożliwe bez użycia nowoczesnych technologii. Podkreślenie tego faktu jest bardzo istotne podczas analizy materiałów prezentowanych w mediach.

Tekst

Podobnie jak poprzednie ćwiczenie porusza temat autentyczności obrazów, niniejsze ćwiczenie polega na pokazaniu osobom uczestniczącym kilku tekstów. Niektóre z nich są prawdziwe, inne nie. Idealnie byłoby, gdyby teksty były ciekawe dla osób uczestniczących pod kątem zarówno treści, jak i formy. Powinny też być dostosowane pod względem poziomu trudności do ich wieku.

Uczestniczki i uczestnicy muszą zdecydować, które teksty są fałszywe, a które prawdziwe. W tej części ćwiczenia należy zwrócić ich uwagę na fakt, że w internecie można znaleźć zarówno fałszywe obrazy, jak i teksty. Dyskusja nad tym zagadnieniem powinna uwzględnić refleksję osób uczestniczących nad tym, dlaczego ich zdaniem takie teksty powstają. Jednym z przykładów może być działanie medium, które ma konkretne motywy. Może to być chęć wygenerowania większych zysków, próba oczernienia lub zwiększenia poparcia dla określonego polityka, promowanie wybranej opinii czy poglądu politycznego lub wprowadzanie czytelników w błąd w celach politycznych. Jeśli osoby uczestniczące mają własne doświadczenia ze zmodyfikowanymi, wprowadzającymi w błąd treściami – szczególnie w internecie i mediach społecznościowych – warto zachęcić je do podzielenia się nimi z grupą (o ile czują się z tym komfortowo).

Zasoby pomagające rozpoznawać fałszywe treści (ćwiczenie opcjonalne)

Jeśli osoby uczestniczące w warsztacie są szczególnie zainteresowane tym tematem, warto zapoznać je ze stronami, które gromadzą najbardziej znane fałszywe doniesienia i omawiają je. Osoby uczestniczące mogą je przejrzeć i wykorzystać do oceny i potwierdzenia wiarygodności informacji, które znajdują w internecie.

Niektóre strony w Czechach to:

- <https://manipulatori.cz/>
- <http://www.hoax.cz/hoax/>
- <http://nebudobet.cz/?cat=hoax>

Przykłady polskich stron*:

- <https://demaskator24.pl/>
- <https://www.saferinternet.pl/>
- <https://fakenews.pl/>

2 Tworzenie fałszywych treści

W tym ćwiczeniu osoby uczestniczące samodzielnie tworzą fałszywą treść. Celem jest pokazanie im, jak trudno lub łatwo jest sfałszować coś na tyle przekonująco, by inni uznali to za prawdę. Dowiedzą się też, w jakim celu tworzy się fałszywki i jaki mają wpływ na innych.

Fotografia

Na początek osoby uczestniczące mają za zadanie zrobić sobie kilka zdjęć w kilku pozycjach. Średnio cztery fotografie wystarczą. Jedna z nich ma uchwycić „prawdziwą postać” osób, czyli nie zostanie poddana żadnym modyfikacjom. Pozostałe mogą zostać dowolnie zmodyfikowane przez osoby uczestniczące – mogą wyglądać na nich tak dobrze lub tak niezwykle, jak zapragną. Dozwolone jest korzystanie z dowolnych programów graficznych. W pilotażu Ratolest Brno korzystało z aplikacji mobilnej Snapchat i dostępnych w niej filtrów, ponieważ osoby uczestniczące znały tę aplikację. Jest ona łatwa w obsłudze i pozwala na łatwy retusz twarzy, zmianę kształtu oczu, nosa i ust oraz na dodanie elementów takich, jak serduszka czy psie uszy. Rezultat tych modyfikacji może znacznie różnić się od oryginału.

.....
* Przykłady polskich stron zostały dodane przez redakcję polskiego wydania kompendium.

Po edycji zdjęć i ściągnięciu ich z aplikacji należy przenieść je na komputer dowolną metodą. Cała grupa wspólnie przegląda i ocenia zdjęcia, zarówno te zmodyfikowane, jak i oryginały. Potem uczestnicy decydują, które zdjęcia podobają im się najbardziej i które chcieliby pokazać w mediach społecznościowych. Każda osoba uczestnicząca drukuje wybrane zdjęcie.

Profil na Facebooku

Każda osoba uczestnicząca otrzymuje niezapisaną kartkę papieru, która symbolizuje jej profil na Facebooku. Na początek przykleja do niej swoje zdjęcie, a potem zapełnia ją wymyślonymi (nieprawdziwymi) treściami. Osoby uczestniczące mają stworzyć profile tak, aby były jak najbardziej „klikalne” – zadanie polega na stworzeniu jak najpopularniejszego profilu. Popularność ta może być pozytywna lub negatywna. Podczas ćwiczenia osoby prowadzące mogą pytać uczestniczki i uczestników o przemyślenia związane z tworzeniem profilu, który przyciągnie innych. Zapewne będą mówić, jakie uczucia towarzyszą tworzeniu fałszywego profilu, niektóre osoby pewnie podzielą się wcześniejszym doświadczeniem. Rozmowa może przejść w dyskusję o zwracaniu uwagi na szczegóły lub o wiarygodności profilu w oczach innych.

W trakcie ćwiczenia osoby uczestniczące mogą „polubić” lub skomentować inne profile, używając do tego karteczek samoprzylepnych. Pozwoli to śledzić publiczne reakcje innych na stworzone przez siebie treści. Tę część ćwiczenia można przeprowadzić tylko w przypadku, jeśli osoby uczestniczące są gotowe przyjąć opinie innych, szczególnie sprzeczne lub niepochlebne. Jeśli widać, że grupa poradzi sobie z konfliktem, osoby prowadzące mogą wprowadzić postać hejtera. Zadaniem hejtera jest, cóż, hejt. Może się przejawiać w negatywnych czy obraźliwych komentarzach, zazwyczaj skierowanych bezpośrednio do innych. Kiedy hejter zareaguje na kilka profili, cała grupa może porozmawiać o tym, jak czuli się, czytając takie komentarze lub patrząc, jak dostają je inni. Osoby uczestniczące mogą podzielić się własnym doświadczeniem hejtu w mediach

społecznościowych, jeśli czują się z tym komfortowo. Należy podkreślić fakt, że fikcyjne treści wciąż mogą wpłynąć zarówno na twórcę, jak i na odbiorcę.

Jeśli skład i dynamika grupy na to pozwala i nie ma ryzyka, że ktoś zostanie obrażony, ćwiczenie to może mieć jeszcze jeden element. Po zebraniu profili osób uczestniczących, trenerki i trenerzy informują grupę, że ponieważ umieścili treści w przestrzeni publicznej (bo tym jest profil na Facebooku), wszyscy mogą z nich dowolnie korzystać. Osoby prowadzące sugerują, że zrobią z profilami coś, co będzie dla nich nieprzyjemne, na przykład powieszą je w witrynie pobliskiego sklepu lub wyślą do rodziców czy znajomych osób uczestniczących. Prowadzi to zazwyczaj do dyskusji, w której osoby uczestniczące mówią, jak by się w takiej sytuacji czuły. Oczywiście prowadzący przyznają, że nie mieli w planach faktycznie wykorzystać zebranych profili, ale że powinno to posłużyć za przypomnienie, że treści umieszczane na Facebooku mogą być wykorzystane przez innych w sposób, nad którym nie ma się już kontroli.

3 Wniosek

W celu zamknięcia ćwiczenia osoby prowadzące podsumowują pracę, którą wykonali wraz z uczestniczkami i uczestnikami. Podkreślają, jak względna jest prawda w kontekście internetowym i że należy krytycznie oceniać wszystko, co znajdzie się w internecie oraz przestrzegać zasad bezpieczeństwa. Ćwiczenie z Facebookiem kładzie szczególny nacisk na zrozumienie, jak profile na tym portalu mogą zostać użyte przez innych i jak można je zabezpieczyć, aby tego uniknąć i aby chronić swoje dane.

Doświadczenie i ewaluacja

W ramach ćwiczenia 1 (**Identyfikowanie tego, co jest (nie)prawdziwe**), można poruszyć temat stereotypów i uprzedzeń. W czasie pilotażu tej

metody trenerki i trenerzy z Ratolest doświadczali sytuacji, w których osoby uczestniczące mówiły na przykład „to zdjęcie jest fałszywe, ponieważ Cygan nigdy by tego nie zrobił” jako argument w dyskusji nad autentycznością zdjęcia. Tworzyło to okazję, by omówić związek między doświadczeniami osób uczestniczących a tym, jak powstają stereotypy. Komentarze takie pozwalają też zastanowić się, czy tego typu stwierdzenia faktycznie są metodą pozwalającą określić, czy coś jest prawdziwe, czy nie – i z jakich innych źródeł można korzystać.

W ćwiczeniu 2 (**Tworzenie fałszywych treści**) poruszany jest temat auto-prezentacji w sieci. Pokazało ono, że wiele osób uczestniczących w warsztacie nie było przyzwyczajonych do robienia sobie zdjęć bez żadnych modyfikacji. Czuły się niekomfortowo, patrząc na niezmodyfikowane zdjęcia i nie chciały ich pokazywać na forum, za każdym razem wybierając zdjęcia z filtrem. W konsekwencji odbyła się dyskusja o emocjach osób uczestniczących związanych z ich wyglądem i z tym, jak siebie widzą. Pozwoliło to też osobom prowadzącym zwrócić uwagę uczestniczących

na fakt, że części filtrów nie da się zauważyć bez porównania z oryginałem. W sesjach pilotażowych doprowadziło to do dyskusji o normach dotyczących wyglądu w (internetowym) otoczeniu uczestniczek i uczestników.

Możliwość adaptacji

Niniejsza praktyka ma duży potencjał adaptacji. Szczególnie ćwiczenie 1 może być adaptowane do potrzeb prowadzących. Treść zdjęć i tekstów, które zostaną użyte do rozpoznawania fałszu i autentyczności, może zostać dopasowana do osób uczestniczących lub do tematów, jakie osoby prowadzące chcą z nimi poruszyć. Rekomendujemy, aby treść skupiała się na konkretnych zjawiskach. Ćwiczenie to można też przeprowadzić z młodszymi osobami (poniżej 11. roku życia), ale trzeba najpierw ustalić, czy mają podobne doświadczenia z mediami społecznościowymi, czy wiedzą, jak one działają i czy w ogóle z nich korzystają.

Warunki przeprowadzenia

Dyskusje na forum grupy są konieczne, zarówno podczas ćwiczeń, jak i po nich. Powinny skupiać się głównie na doświadczeniu osób uczestniczących i ich rozumieniu sytuacji, w których się znajdują. Rekomendujemy, by w miarę możliwości włączać doświadczenia osób uczestniczących w ćwiczenia i używać ich jako drogowskazu, który wskazuje dalszy ciąg ćwiczenia.

Konieczne jest, by osoby uczestniczące wniosły własne pomysły i oczekiwania do poszczególnych ćwiczeń.

Czas trwania

Ćwiczenie 1. (**Identyfikowanie tego, co jest (nie)prawdziwe**): 30–60 minut, zależnie od liczby osób uczestniczących i ich zainteresowania tematem.

Ćwiczenie 2. (**Tworzenie fałszywych treści**): Ok. 120 minut: 30 minut na sesję fotograficzną, 20–30 minut na edycję zdjęć, ich wydruk i ocenę, 60 minut na profile na Facebooku i ich omówienie, 10 minut na wnioski i zamknięcie.

Przygotowanie

.....

Poszukiwanie obrazów i tekstów, które są atrakcyjne dla osób uczestniczących. Odróżnienie prawdziwych treści od fałszywych. Poziom trudności tekstów i obrazów powinien być dostosowany do osób uczestniczących. Doświadczenie z programami i aplikacjami do modyfikacji zdjęć i zrozumienie ich.

Sprzęt

.....

- Gotowe do użycia zdjęcia i teksty (fałszywe i prawdziwe),
- czyste kartki papieru,
- długopisy i kredki,
- komputer z drukarką,
- smartfon lub aparat fotograficzny,
- program lub aplikacja do edycji zdjęć,
- co najmniej dwie trenerki lub dwóch trenerów znających ćwiczenie.

Liczba osób uczestniczących

.....

2–6 (w wieku 11–18 lat)

W jakich kontekstach zastosowano/sprawdzono praktykę?

.....

Ratolest Brno prowadzi ćwiczenia z osobami przychodzącymi do klubu młodzieżowego (w wieku od 11 do 18 lat). Korzysta z nich, kiedy wymaga

tego sytuacja. W klubie często rozmawia się o mediach społecznościowych oraz o prawdzie i fałszu, które można znaleźć w internecie.

Dodatkowe informacje

.....

Pod koniec ćwiczenia 2 należy podkreślić, z jakiego powodu zostało przeprowadzone. Osoby uczestniczące powinny dowiedzieć się, jak zarządzać profilami, dlatego muszą zrozumieć to ćwiczenie. Rekomendujemy też, aby podczas ćwiczenia 2 miało miejsce kilka przerw (na przykład podczas zgrywania zdjęć z internetu).

W związku z zasadami ochrony danych, osoby uczestniczące muszą zgodzić się na piśmie na zachowanie ich zdjęć przez prowadzące. W przeciwnym razie, należy je usunąć po zakończeniu ćwiczenia.

Umiejętności dziennikarskie

YMCA Dobrich,
Bułgaria

Słowa kluczowe

umiejętność korzystania z mediów, fałszywe wiadomości (*fake news*), demokracja cyfrowa, umiejętności dziennikarskie służące zapobieganiu dyskryminacji i mowie nienawiści w internecie i poza nim

Cele

Celem ćwiczenia umiejętności dziennikarskich jest zwiększenie świadomości na temat wpływu mediów i ich narracji na tematy takie jak: mowa nienawiści, nacjonalizm, dyskryminacja, rasizm, homofobia wśród młodzieży, osób dorosłych i pracujących z młodzieżą. Praktyka ma na celu wzmocnienie grup docelowych poprzez nauczenie ich nowych umiejętności.

Pomagają one identyfikować fałszywe wiadomości, poprawiają umiejętność korzystania z mediów i poszerzają wiedzę o nich. Doskonalenie tych umiejętności odbywa się poprzez tworzenie tekstów i materiałów PR-owych oraz upowszechnianie pozytywnych wiadomości na rzecz tolerancji. Młodzi ludzie wyrabiają w ten sposób myślenie krytyczne i poszerzają wiedzę i świadomość na temat praktyk medialnych w innych krajach oraz roli, jaką media odgrywają w związku z nacjonalizmem.

Dyskusja o *fake newsach* i tworzenie ich z pomocą internetowych narzędzi i gier pomaga zwiększyć świadomość zagrożeń, jakim są takie wiadomości. Podejście to uczy także odróżniania prawdziwych wiadomości od fałszu. Zwiększa też świadomość i zachęca młode osoby do czynnego działania między innymi na rzecz tolerancji, włączania – w tym korzystania z narzędzi mediów partycypacyjnych – aktywizmu młodzieżowego i antydyskryminacji. Przede wszystkim, ćwiczenie umiejętności dziennikarskich ma wyposażać młodych ludzi w umiejętności, które mogą im się przydawać przez całe życie, ale również uwrażliwić ich na to, jak przemoc, mowa nienawiści i różne rodzaje dyskryminacji mogą wyglądać w sieci i poza nią i jak można na nie reagować.

Grupa docelowa

Nauka umiejętności dziennikarskich jest przeznaczona dla młodzieży i młodych dorosłych. Wcześniejsze doświadczenie dziennikarskie jest pomocne, ale niekonieczne, ponieważ metoda ta sprawdza się zarówno w przypadku osób z doświadczeniem, jak i bez niego. Metodę poleca się osobom uczestniczącym w wieku między 12 a 23 lata. Jest również wartościowa dla osób pracujących z młodzieżą.

Zależnie od zainteresowań i pochodzenia czy doświadczeń osób uczestniczących, można podzielić warsztaty na trzy poziomy: umiejętności dziennikarskie dla początkujących, średniozaawansowanych i zaawansowanych

grup. Niektóre ćwiczenia można zaadaptować do innych programów prewencyjnych, które nie są skupione na umiejętności korzystania z mediów, lecz poruszają zagadnienia demokracji opartej na zaangażowaniu młodzieży, mediów społecznościowych, cyfryzacji, mowy nienawiści, praw człowieka czy dyskryminacji.

Ogólny opis praktyki

Praktyka jest serią warsztatów dotyczących różnych mediów, doskonalących umiejętności związane z komunikacją oraz dostarczających podstawowej i głębszej wiedzy dotyczącej dziennikarstwa. Ćwiczenia polegają między innymi na czytaniu artykułów, wyrabianiu umiejętności argumentowania pisemnie i ustnie oraz na nauce poprzez współzawodnictwo i interakcje w grupie. Osoby uczestniczące uczą się, jak przeprowadzić wywiad i napisać reportaż oraz prowadzą wywiady ze sobą nawzajem. W ramach projektu CEE Prevent Net tematy mowy nienawiści, dyskryminacji i nacjonalizmu służą za ważny punkt wyjścia do nauki o roli mediów, np. prywatnych/publicznych, lewicowych/prawicowych, w budowaniu odporności na nietolerancję. Doświadczenie, przykłady i wiedza z różnych krajów (szczególnie w przypadku, gdy grupa ma międzynarodowy skład) są dużą zaletą i pozwalają na wymianę doświadczeń osób uczestniczących. Pogłębione podejście polega również na uczeniu się umiejętności debatowania. Osoby uczestniczące mają możliwość brania udziału w ustrukturyzowanej debacie. Dzięki temu ćwiczą myślenie krytyczne i uczą się, jak debatuje się na ważne tematy i jak bronić stanowiska, z którym niekoniecznie się zgadzają. Wyniki warsztatu są natychmiastowe i namacalne: są to na przykład wywiady, materiały pisane i nagrane, które można rozpowszechniać.

Osoby uczestniczące doświadczają też procesu powstawania *fake newsów*. Grają w grę internetową na ich temat i uczą się poprzez zabawę. Aby stworzyć atmosferę współzawodnictwa i zwiększyć motywację osób uczestniczących, grupę można podzielić na podgrupy i porównać ich końcowy

wynik w postaci „lajków” i dochodu. Można sprawdzić, która grupa stworzyła „lepsze” fałszywe wiadomości i dlaczego. Gra jest też wstępem do refleksji, jak i dlaczego *fake newsy* są viralowo rozpowszechniane. Osoby uczestniczące uczą się, jak odróżniać wiadomości prawdziwe od fałszywych i błędne informacje od dezinformacji. Po zagraniu w grę, można przedstawić im przykłady prawdziwych i fałszywych wiadomości z ostatnich 10 lat. Może to prowadzić do dyskusji, które są prawdziwe, a które nie.

Eksperymentowanie z dziennikarstwem pozwala młodym osobom lepiej zrozumieć, jaką rolę odgrywają media i jak mogą wpływać na postawy, emocje, zachowania i opinie społeczeństwa. Podejście to tworzy też przestrzeń do samorozwoju. Osoby uczestniczące dowiadują się, jaki mają styl komunikowania się, czy są ekstrawertyczne, czy introwertyczne, oraz jakie podejście czy specjalizacja dziennikarska najlepiej by do nich pasowała, gdyby zdecydowały się na pracę w tej branży. Na poziomie metodologicznym zastosowano podejście interaktywne do roli mediów, połączone z tematami mowy nienawiści, nacjonalizmu i dyskryminacji. Opiera się ono na pracy z mediami i analizie mediów, opracowywaniu krótkich tekstów, analizie semantycznej, prowadzeniu wywiadów, zdobywaniu podstawowych umiejętności reporterskich, dyskutowaniu i pisaniu. Podejście pogłębione zawiera również wgląd w dziennikarstwo śledcze, opowiadanie historii i studium mediów drukowanych, radiowo-telewizyjnych i dziennikarstwa internetowego. W efekcie osoby uczestniczące czują się pewniej, pisząc, prowadząc wywiady i przemawiając publicznie. Część ćwiczeń dotyczy też umiejętności komunikowania się, tego, jak materiały wizualne i historie mogą wpłynąć na emocje czytelnika i jak skutecznie zwracać się do różnych grup docelowych.

Celem ogólnym jest zwiększenie oporu młodych osób wobec różnych form nietolerancji (rasizmu, seksizmu, homo- i transfobii, ksenofobii itd.), nienawiści motywowanej uprzedzeniami i przemocy wynikającej z nietolerancji związanej z brutalnym ekstremizmem. Młodzież i młode osoby dorosłe łatwo wcielają się w role reporterów i reporterek. Zdobywanie

podstawowych umiejętności dziennikarskich czasem prowadzi do prawdziwych zmian w zachowaniu i do wzmocnienia młodzieży. Praktyka daje osobom uczestniczącym konkretne narzędzia partycypacji młodzieżowej i zapobiegania mowie nienawiści. Może skupiać się na ogólnym zapobieganiu lub bardziej szczegółowo na grupie wybranych, zagrożonych młodych osób.

Metoda ta łączy pracę w internecie i poza nią. Składa się z serii warsztatów i ćwiczeń interaktywnych, które wymagają zarówno pracy indywidualnej, jak i grupowej. Zasadniczo skupia się na pracy w grupie za pomocą metod interaktywnych. Osoby uczestniczące nie muszą mieć wcześniejszego doświadczenia, ale wskazane może być zainteresowanie mediami i podstawowa wiedza o nich. Powinny też potrafić podać przykłady ze swojego kraju czy społeczności.

Doświadczenie i ewaluacja

Młodzież i młodzi dorośli w większości pozytywnie reagują na ćwiczenia związane z *fake newsami*. Co więcej, zazwyczaj potrafią się odnieść do

większości ćwiczeń. Wiele osób uczestniczących w warsztatach YMCA Dobricz twierdzi, że umiejętności, które zdobyły, są im bardzo potrzebne w życiu, ponieważ niemal wszyscy w pewnym sensie zajmują się „dziennikarstwem”, korzystając z (zazwyczaj kilku) portali społecznościowych. Większość użytkowników i użytkowniczek mediów społecznościowych dzieli się zdjęciami i informacjami o wydarzeniach oraz komentuje posty innych osób. Wiele osób również aktywnie szuka sposobów na powiększenie liczby swoich czytelników, widzów lub subskrybentów. Korzystanie z mediów publicznych często sprawia, że osoby wypowiadają się na popularne tematy i komentują bieżące wydarzenia. Wyniki ewaluacji wskazują, że zdaniem młodych osób nabyte dzięki opisywanemu treningowi umiejętności są ogromnie ważne w ich codziennym życiu. Osoby, które doświadczyły dyskryminacji, przyznają, że czują się bardziej pewne siebie, wzmocnione i bardziej odporne na nietolerancję i przemoc wobec marginalizowanych młodych ludzi.

Możliwość adaptacji

Niniejsza praktyka jest uniwersalnym narzędziem do zwiększania świadomości z zakresu korzystania z mediów i dziennikarstwa. Wykorzystana do poruszenia konkretnego tematu lub włączona w program przeciwdziałający na przykład dyskryminacji, rasizmowi, homofobii czy mowie nienawiści może być efektywnym narzędziem wczesnego wykrywania dyskryminacji. Może też być pogłębioną metodą uczenia się o konkretnych tematach, budowania świadomości i wzmacniania młodych osób. Nasze narzędzie do doskonalenia umiejętności dziennikarskich nie tylko wzbogaca osoby uczące się, ale również przekazuje wiedzę na temat skutecznego PR i rzecznictwa w ważnych sprawach.

Praktyka jest bardzo przydatna przy wprowadzaniu tematu demokracji i wzmacniania młodzieży. Może być stosowana przez osoby, które pracują z dziećmi, młodzieżą i młodymi dorosłymi, zarówno na wsiach,

jak i w miastach. Jest łatwo adaptowalna, wszechstronna i można ją wprowadzić bez użycia nowoczesnych technologii. Części tego podejścia – szczególnie te, które obejmują pisanie reportaży, newsletterów, wizualizacje wydarzeń i wywiady – można też wprowadzić osobno podczas wymian młodzieżowych czy sesji szkoleniowych. Praktyka ta wzmacnia zagrożoną młodzież, by odważyła się mówić o trudnych tematach i problemach osobistych. Dostarcza też przykładów kanałów komunikacji, platform i wiadomości, z których można skorzystać, by podzielić się potrzebami lub opinią.

Dobra praktyka powinna uwzględniać talenty i zainteresowania osób uczących się, działać na ich korzyść i skutecznie wykorzystać ich czas. Warto zastanowić się, na jakim poziomie osoby uczestniczące w warsztacie opanowały następujące umiejętności: pisanie tekstów, redagowanie, fotografia, sprawne posługiwanie się mediami cyfrowymi, umiejętności związane z komunikacją, poruszanie się w mediach społecznościowych oraz czy mają wcześniejsze doświadczenie dziennikarskie. To ostatnie jest szczególnie ważne przy ewaluacji poziomu kompetencji dziennikarskich zarówno grupy, jak i poszczególnych osób uczestniczących. Jeśli w grupie znajdują się influencerki lub influencerzy, można poprosić ich o podzielenie się doświadczeniem i umiejętnościami.

Pracując nad *fake newsami*, należy koniecznie brać pod uwagę indywidualne okoliczności, w jakich znajdują się osoby uczestniczące. Przykłady, które wybierze się do zilustrowania tego zagadnienia, powinny przemawiać do osób uczestniczących. Jeśli w grupie znajdują się osoby o różnym stopniu doświadczenia dziennikarskiego, można podzielić ją na dwie podgrupy – początkującą i średniozaawansowaną. Jeśli osoby uczestniczące w warsztacie są bardziej zainteresowane mediami społecznościowymi, można go dopasować do ich potrzeb. Jeśli grupa jest szczególnie zainteresowana określonym tematem, na przykład sportem, konieczne może być pogłębione zbieranie informacji dotyczącej tej tematyki przed rozpoczęciem warsztatu.

Warunki przeprowadzenia

- Materiały piśmiennicze – papier, flipcharty, karteczki samoprzylepne, długopisy, markery, notesy i identyfikatory.
- Każda osoba uczestnicząca może potrzebować telefonu z możliwością robienia zdjęć i nagrywania dźwięku (na przykład w celu przeprowadzenia wywiadów).
- Czasopisma i gazety w języku angielskim (lub innym języku osób uczestniczących).
- Gra internetowa „Fake It to Make It” wymaga połączenia z internetem. Dwa komputery, by móc podzielić grupę na współzawodniczące drużyny.
- Dostęp do internetu.
- Jedna lub dwie osoby prowadzące z doświadczeniem dziennikarskim.
- Idealny rozmiar grup nie przekracza 16 osób, choć ćwiczenia można wykonać w liczniejszych grupach.
- Prezentacje w programie typu PowerPoint mogą ułatwić wyjaśnienie ćwiczeń.

Opcjonalna kategoria: Narzędzia i ćwiczenia

Stworzenie identyfikatora prasowego pozwala wprowadzić osoby uczestniczące w temat różnych mediów.

Jednym ze sposobów na uwrażliwienie osób uczestniczących na istnienie różnych rodzajów mediów drukowanych jest przyniesienie różnych gazet i czasopism i poproszenie uczestników, by podzielił je na kategorie. Później niech przedyskutują różnice między na przykład tabloidami a gazetami informacyjnymi. Można też podzielić gazety i czasopisma według tematyki, profilu czytelników itd. To ćwiczenie wprowadza osoby uczestniczące w podstawy pisania.

Storytelling: To ćwiczenie zaczyna się przedstawieniem podstawowych wskazówek dotyczących opowiadania historii i zadawania pytań. Każda osoba uczestnicząca ma następnie za zadanie wymyślić chwytliwy tytuł

osobistego doświadczenia powiązanego z tematem warsztatu, na przykład dyskryminacją w szkole. Warto podać wskazówki, dotyczącego tego, co powinna zawierać taka historia. Później osoby uczestniczące prowadzą wywiady metodą Żywej Biblioteki*. To ćwiczenie umożliwia im wcielenie się w rolę reporterek i reporterów oraz osób, z którymi przeprowadza się wywiad. Zaleca się, by nastąpiła potem dyskusja.

Internetowa gra o tworzeniu fałszywych wiadomości „Fake It to Make It”**: gra ta pokazuje, jak *fake newsy* działają w internecie i jak oraz dlaczego stają się tak popularne w mediach społecznościowych. Można grać w nią pojedynczo lub w grupach. Ucząc, jak powstają fałszywe wiadomości, gra służy za narzędzie tłumaczące, jak je rozpoznawać i dlaczego warto sprawdzać każde doniesienie medialne. Osoby uczestniczące można poprosić o wybranie prawdziwych i fałszywych historii spośród przedstawionych im przez prowadzącego. Wybory należy uzasadnić. Warto poświęcić czas na dyskusję nad przedstawionymi argumentami.

Łatwo zaangażować osoby uczestniczące, przyglądając się przykładom dziennikarstwa śledczego i prowadząc dyskusję nad umiejętnościami, jakie są wymagane, by przeprowadzić skuteczne śledztwo.

Osoby uczestniczące tworzą coś namacalnego, co mogą zrecenzować inni – krótką historię dopasowaną do określonego z góry medium i grupy docelowej. Tekst ten można redagować i analizować. Ćwiczenie to pozwala osobom uczestniczącym włączyć się w pracę grupową i indywidualną, a także otrzymać informację zwrotną.

Testy osobowości są przydatnym narzędziem, pozwalającym zbierać zestandaryzowane informacje o osobach uczestniczących. Pomagają one w samoocenie i określeniu typu osobowości każdej z nich – czy na przykład są intro- czy ekstrawertyczne. Takie testy opisują też sposób komunikowania się danej osoby.

* Living Library, <https://ec.europa.eu/migrant-integration/intpract/living-library> (dostęp 16.07.2020).

** Fake It To Make It, <http://www.fakeittomakeitgame.com/> (dostęp 16.07.2020).

Program Szkoleniowy Cyberskaut

Fundusz Stosowanych Badań i Komunikacji
(Fundusz ARC), Bułgaria

Słowa kluczowe

Zagrożenia w sieci i zapobieganie przemocy rówieśniczej, odpowiedzialne zachowanie w sieci, edukacja rówieśnicza, bezpieczny internet.

Cele

Misją programu szkoleniowego Cyberskaut jest stworzenie społeczności Cyberskautów – dzieci*, które zachowują się świadomie, odpowiedzialnie

* Certyfikowany cyberskaut to ktoś, kto: 1) daje przykład odpowiedzialnego i bezpiecznego zachowania w sieci swoim rówieśnikom, 2) doradza rówieśnikom w razie problemów w sieci, 3) organizuje i prowadzi publiczne wydarzenia dla rówieśników związane z bezpieczeństwem w sieci.

i bezpiecznie w sieci i upowszechniają takie postawy w grupie rówieśniczej. Celem praktyki jest pomoc dzieciom w rozpoznawaniu zagrożeń, jakie mogą je spotkać w internecie, zrozumieniu i dobraniu strategii radzenia sobie w przypadku cyberprzemocy, nabraniu świadomości dostępnych zasobów, dzięki którym można uzyskać pomoc lub zgłosić takie zachowanie oraz informowaniu rówieśników, jak zachować się w przypadku incydentów w sieci. Uczy też, gdzie znajdować dodatkowe informacje i materiały o bezpiecznych zachowaniach w internecie, jak przekazywać wiedzę innym w nieformalnym, rówieśniczym środowisku i jak zorganizować wśród rówieśników aktywności na tematy związane z bezpieczeństwem w sieci i umiejętnością radzenia sobie z trudnymi sytuacjami. Praktyka tworzy strategie zapobiegania zagrożeniom w sieci, podnoszenia świadomości, określania i wybierania bezpiecznych, odpowiedzialnych zachowań w sieci. Zarazem zwiększa odporność dzieci na internetowe wyrazy nienawiści motywowanej uprzedzeniami oraz pomaga im identyfikować mowę nienawiści i zgłaszać ją.

Grupa docelowa

Grupą docelową są uczennice i uczniowie piątej klasy bułgarskiej szkoły podstawowej, czyli dzieci w wieku 11–12 lat. Praktyka skierowana jest do wszystkich dzieci w tej grupie wiekowej, ale nadaje się wyższy priorytet szkołom, w których są uczniowie z marginalizowanych grup społecznych. Praktykę stosowano w Bułgarii corocznie od 2015 roku. Pod koniec 2019 roku w dwudniowym szkoleniu w ramach programu łącznie wzięło udział ponad 1800 uczniów i uczennic. Dodatkowo, 3500 dzieci (w wieku 11–12 lat) wzięło udział w szkoleniach rówieśniczych prowadzonych przez certyfikowanych Cyberskautów.

Ogólny opis praktyki

Ja wspomniano wcześniej, misją programu szkoleniowego Cyberskaut jest stworzenie społeczności Cyberskautów – dzieci, które zachowują się świadomie, odpowiedzialnie i bezpiecznie w sieci i upowszechniają takie postawy w grupie rówieśniczej. Certyfikowany Cyberskaut to uczennica lub uczeń, dający swoim zachowaniem przykład bezpiecznego i odpowiedzialnego zachowania w sieci w gronie rówieśników i służący im radą w sprawach dotyczących internetu. Cyberskauci organizują i przeprowadzają wydarzenia dotyczące bezpieczeństwa w sieci, zarówno dla szerokiej publiczności, jak i dla swoich rówieśników.

Metodologia programu oparta jest na zasadach autonomii i uczenia się poprzez doświadczenie. Program trwa dwa kolejne dni. Każdego z nich odbywa się ośmiogodzinne szkolenie.

Pierwszego dnia, wspierająca atmosfera i metody interaktywne pomagają osobom uczestniczącym wziąć udział w serii wyzwań związanych z zagrożeniami w sieci i sposobami zwalczania ich. Po każdym wyzwaniu poddają swoje doświadczenia refleksji i stosują rozwiązania, których się nauczyli, w kolejnym.

Podczas szkolenia uczą się następujących rzeczy:

- jak sprawdzać, czy nowi znajomi z internetu są tym, za kogo się podają,
- typowe oznaki, że nowy „znajomy” może być pedofilem,
- gdzie i jak zgłaszać swoje obawy,
- jak reagować na wymuszenia i cyberprzemoc.

Drugiego dnia, osoby uczestniczące, korzystając z nowo nabytej wiedzy i umiejętności, wcielają się w rolę Cyberskautów: doradzają rówieśnikom i organizują wydarzenia w ramach symulowanych scenariuszy. Metoda ta rozwija umiejętność pracy grupowej i krytyczne myślenie. Poprzez symulacje i dyskusje, Cyberskauci są przygotowywani do trzech kluczowych ról:

- pokazywania, jak bezpiecznie korzystać z internetu,
- wspierania rówieśników radą,
- przekazywania im wiedzy.

Osoby, które ukończą szkolenie, otrzymują certyfikat Cyberskauta. Mają też możliwość wzięcia udziału w ogólnokrajowym konkursie na zorganizowanie i przeprowadzenie przeznaczonego dla rówieśników wydarzenia o głównych zagrożeniach związanych z korzystaniem z internetu i sposobach radzenia sobie z nimi. Uczennice i uczniowie dzielą się na drużyny Cyberskautów, w których wprowadzają w życie swoje projekty. Drużyny współzawodniczą ze sobą. Jury wybiera trzy najlepsze projekty i nagradza Cyberskautów podczas Dnia Bezpieczniejszego Internetu, który odbywa się w Sofii w lutym następnego roku. Poza konkursem, drużyny Cyberskautów są zaproszone do udziału w comiesięcznych misjach grywalizacyjnych, gdzie dodatkowo szlifują swoje umiejętności.

Komunikacja z drużynami, które skutecznie ukończyły szkolenie, odbywa się poprzez zamknięte grupy na Facebooku. Grupy te stanowią forum wymiany informacji o nowych zagrożeniach, różnych inicjatywach, wydarzeniach i regularnie wyznaczanych misjach. Uczennice i uczniowie mają dostęp do grup poprzez konta rodziców lub nauczycieli.

Doświadczenie i ewaluacja

Pod koniec 2018 roku ponad 1800 dzieci z około 65 bułgarskich miast wzięło udział w programie, a kolejne 3500 było włączonych w inicjatywy i aktywności Cyberskautów. Program został pozytywnie oceniony przez szkoły w całym kraju, a liczba zgłoszeń rośnie z roku na rok.

Program zdobył 9. miejsce w konkursie Europejskiej Sieci Zapobiegania Przestępczości (European Crime Prevention Network, EUCPN), przeprowadzonym w grudniu 2017 roku. Został wybrany, by reprezentować Bułgarię w konkursie organizowanym przez European Crime Prevention

Network (EUCPN) w dziedzinie bezpieczeństwa w sieci. Był przedstawiony podczas Konferencji Najlepszych Praktyk, zorganizowanej przez Estońską Prezydencję w Radzie Europy w Tallinie. Sekretariat EUCPN i komisja oceniająca uznała tę inicjatywę za program szkoleniowy zwiększający efektywność prewencji i wspierający działanie Bułgarskiej Gorącej Linii (Bulgarian Hotline Helpline) i jednostki policji ds. walki z cyberprzestępczością, szczególnie zajmującej się zapobieganiem i wykrywaniem seksualnego wykorzystywania dzieci w sieci.

Możliwość adaptacji

Praktyka została znakomicie zaadaptowana w różnej wielkości miastach w Bułgarii. W 2015 roku szkolenia Cyberskautów przeprowadzono w miejscowościach Smolan, Widyń, Kula, Bełogradczik, Bregowo, Szumen, Plewen, Milkowica, Czerwen Brjag, Tyrgowiszte, Popowo, Antonowo, Omurtag i Golamo Gradiszte. W 2016 roku szkolenia odbyły się w miastach Bożuriszte, Elena, Ahelaj, Szabla, Panagjuriszte i Stara Zagora. W 2017 roku program znalazł ciąg dalszy w miejscowościach Pazardżik, Sofia, Orjachowo, Swisztow, Dalgopol, Rakowski, Radomir, Płowdiw, Elena, Belozem i Kiustendil. W 2018 roku certyfikowano dzieci z miast: Sofia, Płowdiw, Karłowo, Kałofer, Kopriwyszica, Asenowgrad, Górna Orjachowica, Kubrat, Jamboł, Dobricz, Goce Dełczew, Breznica, Ruse, Szumen, Tyrgowiszte i Silistra. Piąty sezon programu Cyberskaut miał miejsce w 2019 roku. Do końca marca 300 dzieci z Axakowa, Sofii, Popowicy, Płowdiwu, Elin Pelin, Wracy, Montany, Jakorudy, Septemwri i Staro Oryahova dołączyło do sieci Cyberskautów.

Program posiada potencjał adaptacji na poziomie międzynarodowym, pod warunkiem, że określi się uwarunkowania lokalne i wprowadzi zmiany w procesie wdrożenia. Istnieje też możliwość wprowadzenia programu w kontekście pracy z młodzieżą i wśród dzieci ze zbliżonych grup wiekowych (na przykład 9–11 lat i 12–15 lat). Na koniec, praktykę zaprezentowano

podczas International Summer School w czerwcu 2019 roku w Ružomberok na Słowacji, organizowanej w ramach projektu CEE Prevent NET.

Warunki wdrożenia

Główną grupą docelową programu są uczennice i uczniowie bułgarskich szkół średnich w wieku 11–12 lat. Szkolenia prowadzi się przez dwa dni po osiem godzin dziennie, co daje 16 godzin. Ze względów praktycznych, maksymalna liczba osób w jednej grupie wynosi 30. Do prowadzenia potrzeba trzech trenerek lub trenerów. Materiały potrzebne do prowadzenia ćwiczeń nie są publicznie dostępne. Należy do nich:

- prezentacja omawiająca Centrum Bezpieczniejszego Internetu i program Cyberskaut,
- prezentacja zawierająca quiz o zagrożeniach w sieci,
- wydrukowany tekst z przykładami cyberprzemocy do pracy w grupach*, wydrukowane zrzuty ekranu z ustawieniami bezpieczeństwa Facebooka,
- slajdy z fałszywymi wiadomościami i godnymi zaufania doniesieniami medialnymi na temat wyzwania „Niebieski Wieloryb”**, filmiki i zdjęcia pokazujące przykłady aktywności Cyberskautów,
- slajdy z informacjami o grupach Cyberskautów w sieci i konkursie Cyberskautów.

* Grupy zazwyczaj liczą 4–5 dzieci, ale niektóre ćwiczenia wymagają uczestnictwa całej grupy (mniej niż 10 dzieci).

** W 2017 zaczęły pojawiać się doniesienia o samobójczej grze „Niebieski Wieloryb” (Blue Whale Challenge – przyp. red.), która rzekomo powstała w Rosji. Szeroko opisana w prasie gra polega na tym, że młode osoby otrzymują serię wyzwań w ciągu ponad 50 kolejnych dni. Ostatnim z nich jest popełnienie samobójstwa. Więcej informacji na ten temat można znaleźć tutaj: https://www.betterinternetforkids.eu/bg/web/portal/home/-/asset_publisher/UkbOS3dmMlyU/content/id/1746696;jsessionid=EF7EA6CB608A40FA0BC44F85504C2B2A (dostęp 16.07.2020)

Mediacja i praktyki naprawcze w szkołach

Fundacja Partners Węgry (PHF),
Węgry

Słowa kluczowe

uczenie się społeczno-emocjonalne, budowanie społeczności, alternatywne rozwiązywanie konfliktów, przemoc w szkołach, dialog, dyskusja facylitowana

Cele

Mediacja to alternatywna metoda rozwiązywania konfliktów, w ramach której obie strony rezygnują z konfliktu, żeby współpracować z pomocą neutralnej, trzeciej strony – mediatora lub mediatorki – która facylituje ich komunikację. Podczas tego procesu obie strony są równe, dzięki czemu rozwiązanie, które powstaje w wyniku mediacji, jest autentyczne dla

wszystkich stron. Widziany w ten sposób konflikt jest szansą na zmianę na lepsze, na odnowę i na przywrócenie równowagi.

Podobnie jak mediacja, praktyki naprawcze w szkołach oddają konflikt zaangażowanym w niego stronom i przywracają równowagę, którą zaburzył. Celem modelu naprawczego jest stworzenie wspierającej społeczności i wzmocnienie relacji, a poprzez to utworzenie przestrzeni i możliwości, by społeczność ostrzegała swoje członkinie i członków przed popełnieniem złych decyzji. W przypadku incydentu, o ile zadba się o bezpieczną przestrzeń i otwartość, można skupić się na szukaniu rozwiązań lub pozytywnym opanowaniu szkód. Podczas wdrażania praktyk naprawczych społeczności szkolne uczą się, a podejście zazwyczaj zmienia się z dyscyplinującego na włączające i skupione na rozwiązaniach.

Obydwa sposoby dają okazję do konstruktywnego dialogu i przestrzeń na rozwijanie empatii, mogą też pomóc zmienić perspektywę. Członkinie i członkowie społeczności szkolnych, przeżywając te procesy, mogą znaleźć płaszczyznę porozumienia, budować relacje i wzmacniać więzi społeczne, co z kolei zapobiega uprzedzeniom i nienawiści lub zmniejsza je.

Grupa docelowa

Główną grupą docelową praktyk naprawczych i związanych z mediacją są społeczności szkół podstawowych i średnich, czyli zarówno uczennice i uczniowie, jak i grono pedagogiczne. Wiek uczestniczących dzieci waha się między 12 a 18 lat. W praktykę włączone są wszystkie grupy tworzące społeczność szkolną, jako że wspiera on różnorodność, uwrażliwiając grupy na siebie wzajemnie (na przykład uczniowie i uczennice niebędące pochodzenia romskiego lepiej rozumieją romskich kolegów i koleżanki i *vice versa*).

Ogólny opis

Mediacja polega na prowadzeniu interaktywnych, zorientowanych na praktykę sesji szkoleniowych z udziałem uczennic, uczniów i kadry, które pozwolą im zostać mediatorami w kwestiach związanych z ich społecznością. Po przeszkoleniu przechodzą mentoring, który pomoże im w radzeniu sobie z konkretnymi sprawami. Inną możliwością jest przeprowadzenie współmediacji, ale potrzebni są do tego doświadczeni mediatorzy lub mediatorki.

Uczennice i uczniowie pełnią następujące role w mediacji: korzystają z narzędzi mediacyjnych (takich jak pytania otwarte czy podsumowywanie) w celu wykrycia konfliktów, informują nauczycielki i nauczycieli, że konflikt wymaga ich wsparcia oraz współfacylitują sesje mediacji z dorosłym w przypadku konfliktu na linii uczeń-nauczyciel. Zaleca się, żeby sesja mediacji była prowadzona w sytuacji, kiedy istnieje leżący u podstaw problemu konflikt interesów lub problem emocjonalny, jednak obie strony wykazują jasno chęć rozwiązania tego konfliktu.

Grono pedagogiczne i młodzież należy szkolić osobno. Szkolenie dla nauczycielek i nauczycieli składa się z trzech modułów. Pierwsze dwa trwają po trzy dni, ostatni można przeprowadzić w ciągu połowy dnia. Szkolenie z mediacji rówieśniczej dla młodzieży przeprowadza się w dwóch trzydniowych sesjach. Przeprowadziwszy te szkolenia wielokrotnie, Fundacja Partners Węgry (PHF) sugeruje, by jednorazowo szkolić grupy po 15–20 osób uczestniczących. Ważne jest, by przeszkolić więcej niż jedną osobę z każdej klasy. Poza szkoleniami, w każdej szkole tworzy się grupę roboczą, która spotyka się regularnie (na około dwie godziny w tygodniu) i omawia następujące kwestie:

- jak przybliżyć społeczności szkolnej temat mediacji,
- jak znaleźć istotne przypadki,
- kto ma jakie zadanie w konkretnym przypadku,
- jak najlepiej dzielić się doświadczeniem.

Podczas organizowania spotkań naprawczych nauczycielki i nauczyciele przechodzą szkolenie, dzięki któremu uczą się facylitować kręgi naprawcze*. Można je włączyć w codzienne funkcjonowanie szkoły. Aby skutecznie prowadzić kręgi naprawcze, grono pedagogiczne przechodzi mentoring. Do strategii komunikacyjnych, których używa się w kręgach naprawczych, należą odpowiednie stwierdzenia i pytania, aktywne słuchanie i szukanie obszarów konsensusu. Podczas szkolenia z praktyk naprawczych osoby uczestniczące najpierw zapoznają się z zasadami tego podejścia, potem ze zorientowanymi na rozwiązanie praktykami naprawczymi. Są to rozwiązania dotyczące zapobiegania konfliktu aż po radzenie sobie z poważnym przekroczeniem norm. Istnieją trzy rodzaje kręgów naprawczych, których można użyć: krąg proaktywny, krąg reaktywny i konferencje naprawcze. Metoda jest skuteczna, jeśli około 80% kręgów naprawczych to kręgi proaktywne. Bardzo łatwo jest nauczyć się facylitować kręgi proaktywne, nie wszyscy nauczyciele i nauczycielki muszą się tego uczyć od certyfikowanych trenerek lub trenerów. Mogą uczyć się od siebie nawzajem, dzięki czemu metoda ta szybko rozpowszechnia się z całej placówki. Trenerki i trenerzy mogą w razie potrzeby współfacylitować kręgi.

Podczas pilotażu niniejszej praktyki, trenerki PHF zostały przeszkolone przez Międzynarodowy Instytut Praktyk Naprawczych (International Institute for Restorative Practices, IIRP), który szkoli z tej metody na skalę międzynarodową.

Doświadczenie i ewaluacja

Między 2015 a 2018 rokiem, PHF stworzyła partnerstwo strategiczne finansowane w ramach programu Erasmus+ i prowadzone we współpracy

* Krąg jest wszechstronną praktyką naprawczą, którą można wykorzystać proaktywnie, do rozwijania relacji i budowania społeczności, lub reaktywnie, by reagować na złamanie zasad, konflikty i problemy. Kręgi dają możliwość wypowiadania się i słuchania innych w atmosferze bezpieczeństwa, porządku i równości. Źródło: <https://www.iirp.edu/defining-restorative/5-2-circles> (dostęp 16.07.2020).

z organizacjami z Malty i Bułgarii. W ramach partnerstwa opracowano i wdrożono modelowy program zapobiegania agresji i prześladowaniu w szkołach oraz radzenia sobie z nimi. W programie korzystano zarówno z praktyk naprawczych, jak i mediacji. Na Węgrzech prowadzono go w trzech szkołach średnich w mieście Szolnok. Wszystkie przypadki w tych szkołach, nad którymi pracowano z użyciem technik naprawczych i mediacji, uległy poprawie. W jednym przypadku, nad którym pracowano metodą konferencji naprawczej, udało się uniknąć angażowania policji i nikt nie został wydalony ze szkoły. Wszystkie osoby z grona pedagogicznego, które brały udział w projekcie, twierdziły, że poprawiły się ich umiejętności komunikacji i stały się bardziej empatyczne.

PHF odkryła, że mediacja pomaga również w przypadku uprzedzeń lub ostracyzmu. W jednym z przypadków, gdy PHF prowadziła mediacje w szkole, uczniowie i uczennice wykluczali z grupy Romkę, twierdząc, że śmierdzi. Ze swojej strony dziewczynka przeszkadzała w prowadzeniu lekcji. W procesie mediacji okazało się, że ojciec dziewczynki palił w pokoju, w którym wieczorami się uczyła. Sprawa została rozwiązana, a dziewczynka i reszta jej klasy zbliżyli się do siebie, ponieważ lepiej zrozumieli swoje punkty widzenia.

Możliwość adaptacji

PHF prowadziła liczne programy polegające na szkoleniu mediatorów i mediatorów w sektorze obywatelskim, sądowym i biznesowym. Prowadziła też projekty mające na celu włączenie praktyk mediacyjnych w działania instytucji kultury. Dzięki wsparciu ze strony Narodowej Rady ds. Zapobiegania Przestępstwom (National Council of Crime Prevention), PHF przeprowadziła programy mediacji społecznościowej w 2010, 2011 i 2012 roku, szkoląc młode osoby i pracujących z nimi dorosłych z zakresu alternatywnych metod rozwiązywania konfliktów, by zapobiegać przestępczości wśród nieletnich. W 2011 roku PHF przeszkoliła 20 osób z sektora

obywatelskiego i społecznego z Szolnok z zakresu mediacji. Miejscowy samorząd wspierał tę inicjatywę, a jego przedstawiciele włączyli się w sieć agencji mediujących PHF. Od tego czasu prowadzą oficjalne usługi mediacyjne. Jak wspomniano wcześniej, PHF wprowadzała do szkół średnich praktyki mediacyjne i naprawcze w ramach projektu Erasmus+ KA2 w latach 2015–2018.

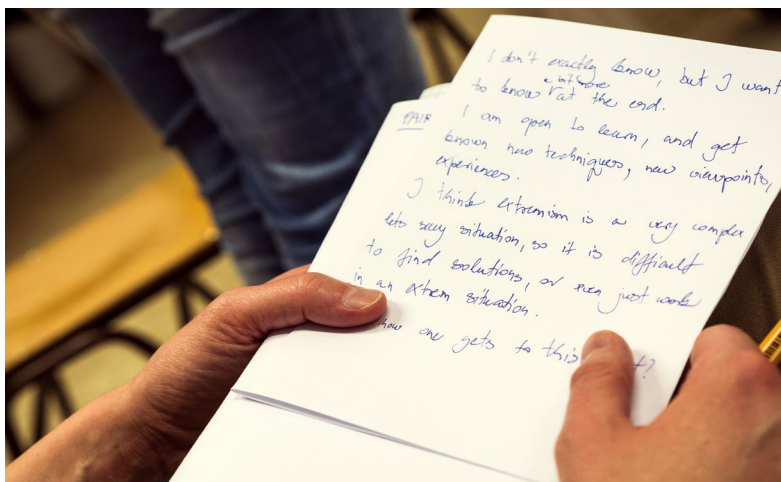
W tym czasie jednym z głównych wyzwań było znalezienie czasu, który nauczycielki i nauczyciele mogli poświęcać na mediacje i działania naprawcze. Ciężko było też zmienić nastawienie: z wprowadzania wyłącznie środków przymusu do działań wspierających i naprawczych. Z drugiej strony, uczennice i uczniowie mieli trudność z otworzeniem się przed nauczycielami, ponieważ nie wiedzieli, czy można im w tej sytuacji zaufać. Żadna ze stron nie miała doświadczenia w prowadzeniu ustrukturyzowanych dialogów, dlatego trudno było im zrozumieć, dlaczego są one potrzebne. Zasadniczo niełatwo jest zachęcić osoby uczestniczące do stosowania tej metody, póki nie doświadczą pozytywnego wpływu mediacji i praktyk naprawczych.

Warunki wdrażania

Chcąc wprowadzić w placówce mediacje lub praktyki naprawcze, konieczne należy zdobyć wsparcie administracji szkolnej. Dzięki temu na działania te przeznaczona zostanie odpowiednia ilość czasu, dostępna będzie sala, a praca grona pedagogicznego zostanie doceniona. Wsparcie administracji szkolnej ułatwia też zachęcanie nauczycieli do pozytywnego odzewu i informowanie młodzieży o podejmowanych działaniach. Dzięki wsparciu instytucjonalnemu mediacje i praktyki naprawcze można wprowadzić do programu nauczania w szkole, co z kolei sprawia, że będą stosowane w sposób zrównoważony i systematyczny.

Należy też zebrać zgody rodziców lub opiekunów i opiekunek.

Do prowadzenia sesji dla mniej niż 15 osób potrzebny jest jeden certyfikowany trener, powyżej tej liczby – dwie takie osoby. Zaleca się mentoring po szkoleniu, ponieważ osoby uczestniczące często mają wiele pytań wynikających z wdrażania praktyki.

Narzędzia i ćwiczenia

Rodzaje kręgów naprawczych:

.....

Kręgi proaktywne

Kręgi proaktywne polegają na dzieleniu się pomysłami i uczuciami ze społeczności i służą budowaniu jej, a jednocześnie zapobiegają potencjalnym konfliktom i problemom. Można je łatwo włączyć w codzienność uczniów i uczennic. Można z nich korzystać, by nawiązać kontakt z młodzieżą na początku lub pod koniec dnia, by wypracowywać wspólne normy, dyskutować o wspólnych problemach itp. Czas trwania: 15–20 minut, kręgi mogą stanowić część lekcji wychowawczej.

Kręgi reaktywne

Kręgi reaktywne wykorzystuje się, gdy miał miejsce jakiś incydent, ale nie jest jasne, kto jest jego sprawcą. Można prowadzić go z udziałem nauczycieli i nauczycieli, uczennic i uczniów lub rodziców.

Czas trwania: jedna lub dwie 45-minutowe sesje.

Konferencje naprawcze

Konferencje naprawcze działają najlepiej, gdy jest jasne, kto jest sprawcą i że osoba ta jest gotowa zaangażować się w proces naprawy. Jest to najrzadszy i najbardziej sformalizowany typ kręgu. Podczas kręgu facylitator lub facylitorka zadaje pytania dotyczące wydarzeń, a każda osoba, która w nich uczestniczyła, może wyrazić swoje uczucia i przemyślenia. Konferencja kończy się oficjalnym porozumieniem dotyczącym naprawy szkód.

Czas trwania:

- Godzinny wywiad przygotowawczy z każdą osobą uczestniczącą. Dotyczy to wszystkich osób, na które wpływ miał incydent, w tym rodziców, i służy sformułowaniu jasnych oczekiwań i celów kręgu.
- Około trzech godzin na konferencję.

Sesja mediacji

Sesja mediacji w szkole trwa około 90 minut. W jednej sprawie prowadzi się maksymalnie dwie sesje. Pod koniec procesu strony są w stanie dojść do porozumienia i mogą także ustalić, jak i co pragną zakomunikować reszcie klasy. W przypadku konfliktu między jedną osobą a resztą klasy, podczas mediacji klasa reprezentowana jest przez jedną osobę, aby uniknąć nierówności sił.

Dociekania filozoficzne przeciwdziałają postawom radykałnym (P4CE)

Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej
(upowszechnianie metody)*

Słowa kluczowe

filozofia, dialog, przeciwdziałanie, podejście demokratyczne, metoda, narzędzia

-
- * Praktyka ta i jej metodologia zostały stworzone w ramach projektu P4CE: Philosophy for Challenging Extremism (Dociekania filozoficzne przeciwdziałają postawom radykalnym), finansowanego przez Komisję Europejską (2017-1-UK01-KA201-036831) dla konsorcjum złożonego z następujących organizacji i instytucji: Liverpool World Centre z Wielkiej Brytanii, Antropolis z Węgier, Instytutu Globalnej Odpowiedzialności z Polski, Szkoły im. Mikłosa Radnotiego na Węgrzech, Szkoły Podstawowej im. Klonowica z Lublina w Polsce, oraz departamentu edukacji szwedzkiej gminy Nyköping.

Dzięki wspólnemu procesowi uczenia się trenerów i trenerek – a była to grupa nauczycielek i nauczycieli zarówno z placówek edukacyjnych wszystkich poziomów, jak i należących do organizacji pozarządowych, które łączą edukację formalną i nieformalną – Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej (TEA) wzięło udział w końcowej fazie projektu i wspierało popularyzację metody w szerokim gronie odbiorców, przeprowadzając dwa seminaria internetowe podsumowujące praktykę i prezentujące studia przypadków zgłoszone przez nauczycieli, którzy brali udział w projekcie. W ramach trwałości praktyki TEA promuje metodę dociekań filozoficznych z dziećmi i młodzieżą w projekcie InterCap we współpracy z Liverpool World Centre i innymi partnerami. Więcej informacji na temat projektu oraz materiały dostępne są pod adresem <https://developotogether.eu/pl/> (dostęp 16.07.2020).

Cele

Głównym celem projektu Dociekania filozoficzne przeciwdziałają postawom radykalnym (P4CE) jest zapobieganie radykalizacji młodzieży. Podejście P4CE zostało wypracowane przez partnerskie organizacje i instytucje z Węgier, Polski i Szwecji. Umożliwia ono poruszanie kontrowersyjnych tematów przy pomocy metody dociekań. Aby dyskutować o kontrowersyjnych tematach i radykalnych poglądach, nauczycielki i nauczyciele przyjmują rolę facylitatorów i wprowadzają grupy uczniowskie w metodę dociekań filozoficznych. Metoda ta oparta jest na dialogu filozoficznym i wychodzi poza konkretne przypadki i sytuacje, skupiając się na rozmowach o wartościach i ideach abstrakcyjnych. Dyskusje te poszerzają horyzonty osób uczestniczących, pozwalają im doświadczać nowych perspektyw i uczyć się formułować swoje opinie, a także odpowiadać na argumenty.

Dociekania filozoficzne dają głos dzieciom i grupom, które zazwyczaj nie są słyszane. Kiedy młodzi ludzie mogą prowadzić dyskusje i kontrolują ich wyniki, zaczynają wierzyć, że ich opinia się liczy – niezależnie od ich wieku, pochodzenia społecznego czy geograficznego. Aby stworzyć przestrzeń do dialogu na dowolny temat, trzeba sprawić, żeby osoby uczestniczące poczuły, że są cenione i włączone w proces. Metoda zachęca do udziału i zaangażowania, ale przede wszystkim wzmacnia poczucie bezpieczeństwa podczas rozmowy.

Podczas sesji osoby uczestniczące zazwyczaj doświadczają refleksji i odkrywania samych siebie, a każda sesja pomaga im zastanowić się nad swoim zachowaniem czy opinią. Celem uczących się jest sprawdzenie, czy potrafią określić, kiedy ich poglądy lub punkty widzenia można uznać za radykalne. Zarazem rozwijają umiejętności komunikacyjne, empatię i zdolność rozumowania – a te potrzebne są, by reagować na kontrowersyjne lub ekstremalne zachowania.

Grupa docelowa

Metoda dociekań filozoficznych z dziećmi i młodzieżą jest skierowana do młodych osób w wieku od 7 do 14 lat. Wprowadza się ją w środowisku szkolnym.

Ogólny opis praktyki

Metoda dociekań filozoficznych tworzy ramy budowania bezpiecznych przestrzeni, w których osoby uczestniczące mogą się ze sobą nie zgadzać. Opiera się na grupie, która zadaje pytania i szuka na nie odpowiedzi poprzez analizę, dogłębne badanie i refleksję nad swoimi opiniami i poglądami. Członkinie i członkowie grupy współdzielą odpowiedzialność za proces refleksji z osobą prowadzącą dyskusję, a kluczowe decyzje o temacie rozmowy podejmuje się poprzez głosowanie. Odpowiedzialność ta rozciąga się na filozoficzne badanie abstrakcyjnych koncepcji, tematów i wartości z wykorzystaniem osobistych doświadczeń członków i członkiń, na których budują oni swoje odpowiedzi. Celem dociekań nie jest znalezienie jednej, „poprawnej” odpowiedzi, lecz zbadanie danego zagadnienia. Pod koniec dyskusji pojawia się zazwyczaj więcej pytań, które zostają z osobami uczestniczącymi jako materiał do samodzielnych przemyśleń.

Historia metody sięga filozofii starożytnej Grecji i dialogów Sokratesa. Metoda *filozofii dla dzieci* została opracowana przez Matthew Lipmana z Montclair State University w USA w 1974 roku, a zainspirowana pracą Deweya na temat myśli Pierce’a dotyczącej Wspólnot Dociekających (*Communities of Inquiry*). Według SAPERE UK, brytyjskiej fundacji promującej metodę dociekań filozoficznych, istnieje 10 etapów dociekania.

Są to:

1. Rozgrzewka.
2. Bodziec.
3. Czas na samodzielne przemyślenia.
4. Tworzenie pytań.
5. Formułowanie.
6. Wyjaśnianie.
7. Wybór.
8. Pierwsze słowa/myśli.
9. Dyskusja.
10. Ostatnie słowa/myśli.

Najskuteczniejszym sposobem radzenia sobie z kontrowersyjnymi tematami jako nauczycielka lub nauczyciel jest wykorzystanie podejścia niekonfrontacyjnego. Osoby uczestniczące oraz uczennice i uczniowie mają odnieść się do swoich problemów poprzez dyskusję, nie konfrontację. Konfrontacja jest zdaniem praktyków metody nieproduktywna i szkodliwa, kiedy porusza się trudne lub kontrowersyjne tematy.

Postawa niekonfrontacyjna pozwala osobom facylitującym łatwiej otworzyć dyskusję na osobiste perspektywy i niezgodę co do spornych kwestii, zarazem zachowując bezpieczną przestrzeń, w której osoby uczestniczące mogą się wypowiadać. Taka postawa nie tylko pozwala uczennicom i uczniom dzielić się różnymi punktami widzenia, ale również dyskutować, analizować czy nawet kwestionować potencjalnie kontrowersyjne kwestie*.

* Więcej informacji na ten temat znaleźć można pod następującymi linkami: Narzędzia dla nauczycielek i edukatorów *Uczymy się dialogu i dyskusji. Poradnik edukacyjny*: <https://igo.org.pl/uczymy-sie-dialogu-i-dyskusji-poradnik-edukacyjny/> (dostęp 16.07.2020). Dwa webinary po polsku i angielsku, podsumowujące praktykę i przedstawiające studia przypadków zgłoszone przez nauczycieli uczestniczących w projekcie. Link do webinaru po angielsku: https://www.youtube.com/watch?v=8oAwjQLqYdw&list=PLU_f6JHM7CI3EgVa8Pkq66S_JTkZBmd-m2&index=9, link do webinaru po polsku: <https://www.youtube.com/watch?v=v2Eo-017zpc> (dostęp 16.07.2020.).

Doświadczenie i ewaluacja

Polska organizacja członkowska konsorcjum CEE Prevent Net, Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej (TEA) ma dobre doświadczenie z używaniem metody dociekań filozoficznych przy moderowaniu dyskusji między osobami dorosłymi lub prowadzeniu sesji szkoleniowych dla nauczycielek i trenerek. Metoda dociekań filozoficznych podważa tradycyjny podział władzy w klasie i w grupie, oddając grupie więcej odpowiedzialności za proces. Edukatorki i trenerzy mają pozytywne doświadczenie z wykorzystywania dociekań filozoficznych w dyskusjach dotyczących migracji, równości płci i przemocy (szczególnie przemocy rówieśniczej w szkołach) z grupami uczniowskimi. Na wiele młodych osób brak konieczności szukania jednej poprawnej odpowiedzi działa odświeżająco i dodaje energii, cieszą się, mogąc testować różne sposoby myślenia i doświadczyć braku zgody. Odkrycie, że nie wszyscy myślą tak samo, odbierane jest pozytywnie i pozwala osobom uczestniczącym docenić różnorodność. Przeprowadzone dyskusje były bardzo uporządkowane i spokojne dzięki abstrakcyjnym pytaniom filozoficznym, takim jak: „dlaczego boimy się inności?”, „jak przetrwać w świecie pełnym nierówności?”, „jak mogę sprawić, by wolność wypowiedzi była respektowana?” lub „jaka jest różnica między sprawiedliwością a równością?”.

Możliwość adaptacji

Z punktu widzenia TEA, jednym z wyzwań wprowadzania praktyki dociekań filozoficznych jest praca z nauczycielkami i nauczycielami korzystającymi z niej na lekcjach, ponieważ polskie szkoły podlegają sztywnym strukturom, gdzie wiedza jest priorytetem wobec procesu uczenia się. Nauczycielom i nauczycielkom podoba się ta metoda, choć nie wierzą, że uda im się wprowadzić ją na lekcjach z powodu ograniczonego wpływu na proces oraz efekty nauczania. Szczególnie ta druga obawa wiąże się z niemożnością przewidzenia, co ostatecznie wybierze do dyskusji grupa

oraz brakiem przeszkolenia w facylitowaniu dyskusji bez przekazywania własnej opinii.

Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO) rozpowszechnia materiały, które dzielą tę metodę na kroki i dopasowują je do ram czasowych w szkole oraz oczekiwań nauczycielek i nauczycieli. Materiały te mają ułatwić wprowadzenie tej metody zainteresowanym nauczycielom i szkołom. Ostatecznie jednak szansa na szerokie wprowadzenie pełnej metody dociekań filozoficznych jest niewielka, ponieważ dla wielu osób uczących wydaje się ona zbyt wymagająca. Z analizy informacji zwrotnych, jakie otrzymało TEA w ramach własnej pracy metodą dociekań filozoficznych, wynika, że około 80% nauczycielek i nauczycieli wypróbowało choć jeden element tej metody, ale nie więcej niż 25% przeprowadziło pełen proces dyskusji więcej niż raz.

Metoda ta ma wielki potencjał w przypadku osób dorosłych, ale do momentu publikacji kompendium, prowadzenie dociekań filozoficznych z dorosłymi okazało się trudniejsze niż z młodzieżą, ponieważ dorosłym trudniej jest trzymać się zasad i etapów dyskusji. Niektóre grupy akceptują zakończenie pracy bez jasnej odpowiedzi, inne uznały ćwiczenie za stratę czasu, dla innych zaś proces nie był pomocny lub okazał się bezużyteczny, ponieważ na koniec nie nastąpiło podsumowanie ani porozumienie.

Aby adaptacja była skuteczna, potrzebne są elastyczne osoby specjalizujące się w szkoleniu z zakresu metody dociekań filozoficznych, z doświadczeniem w pracy z różnorodnymi grupami. Skuteczność adaptacji praktyki zależy też od dobrze zaprojektowanego procesu kontynuacji, z możliwością konsultacji i omówienia planów, scenariuszy i refleksji po facylitowaniu grupowych dyskusji.

Warunki wdrożenia

- Nauczyciele lub edukatorki z doświadczeniem w metodzie dociekań filozoficznych lub innym rodzaju dialogu.
- 6–28 osób uczestniczących (im więcej osób, tym silniej TEA rekomenduje wprowadzenie dodatkowych zasad zabierania głosu, na przykład ograniczonej liczby „głosów” każdej osoby).
- Pomieszczenie z kręgiem z krzesel.
- 45–90 minut na dyskusję. Jej długość zależy od grupy i jej dynamiki.
- Bodziec do sesji, przygotowany wcześniej przez osobę facylitującą.
- Papier, karteczki samoprzylepne i markery.

Kiedy dialog dotyczy kontrowersyjnego tematu, osoba facylitująca musi wcześniej wziąć pod uwagę wiele czynników. Są to:

- ocena świadomości swoich przekonań i zdolności do autorefleksji,
- zrozumienie i przebadanie natury kontrowersyjnych tematów i wyzwań wiążących się z ich poruszaniem,
- zrozumienie dynamiki grupy i konkretnego środowiska szkolnego,
- rozumienie różnych stylów i technik nauczania i umiejętność posługiwania się nimi,
- budowanie właściwej atmosfery i demokratycznej kultury szkoły,
- zapoznanie uczennic i uczniów z ramami i strategiami, z którymi się zetkną,
- unikanie prezentowania siebie jako wszechwiedzącej ekspertki,
- przeszkolenie uczniów i uczennic, jak rozpoznać uprzedzenie,
- wiedza, jak skutecznie planować dyskusje i zarządzać nimi,
- włączanie innych osób, w tym nauczycielek i nauczycieli.

Rekomendacje dotyczące działalności rzeczniczej na rzecz zapobiegania dyskryminacji i nienawiści powodowanej uprzedzeniami*

Dlaczego rzecznictwo jest ważne

.....

Młodzież i edukacja mają fundamentalne znaczenie dla przyszłości społeczeństw. Konieczne jest, by ludzie rozmawiali ze sobą uważnie i cierpliwie, ponieważ na tym polega społeczeństwo. Projekt CEE Prevent Net stawia sobie za cel promocję dialogu i współpracy między osobami ze wszystkich punktów spektrum politycznego, by w Europie Środkowej i Wschodniej udało się osiągnąć następujące cele: ochronę dzieci, młodzieży i młodych dorosłych, rozwijanie ich umiejętności, dbanie o ich dobrostan i umożliwianie im decydowania o przyszłości. Nasz projekt kładzie więc nacisk na rzecznictwo i dialog między stronami. W tym kontekście konsorcjum projektowe opublikowało raport, który przedstawia obraz działań i szans rzecznictwa w sprawach młodzieżowych w Bułgarii, Niemczech i krajach Grupy Wyszehradzkiej (Czechy, Węgry, Polska i Słowacja).

Głównym celem konsorcjum jest umożliwienie skutecznej komunikacji i współpracy między młodymi ludźmi, osobami pracującymi z młodzieżą, zajmującymi się edukacją oraz podmiotami wspierającymi i szeroką gamą

.....

* W tym rozdziale podsumowano ustalenia dokumentu roboczego CEE Prevent Net w sprawie „Rzecznictwa na rzecz zapobiegania nietolerancji, dyskryminacji i nienawiści motywowanej uprzedzeniami wśród młodzieży w Bułgarii, Niemczech i Grupie Wyszehradzkiej” w październiku 2019 roku, http://ceepreventnet.eu/files/Publications/Regional%20Report%20Final_web%20version.pdf (dostęp 16.07.2020).

zainteresowanych stron, w tym agencjami rządowymi. Ponadto, należy wspierać potencjał młodych i budować ich odporność w obliczu wyzwań, z którymi dziś się mierzą, szczególnie w obliczu nietolerancji, dyskryminacji i nienawiści motywowanej uprzedzeniami. Oznacza to konieczność rozwijania umiejętności komunikowania się i rzecznictwa. Wszelkie zainteresowane strony, które angażują się we wspieranie tolerancji i dialog, w naturalny sposób stają się w pewnym stopniu rzecznikami i rzecznikami tolerancji i spraw młodzieży. W niektórych przypadkach rolę tę przyjmują sami młodzi ludzie.

Podstawowe zasady rzecznictwa

.....

Dobrze przygotowane, spójne i skuteczne rzecznictwo opiera się na kilku podstawowych zasadach. Jest wśród nich między innymi dogłębne zrozumienie, jak istotne jest budowanie silnych, indywidualnych relacji, zdobycie i utrzymanie zaufania i używanie kanałów nieformalnych i komunikacji międzyludzkiej w sposób etyczny, zapewniający przejrzystość i niewykluczający organów administracyjnych i agencji rządowych. Dlatego zaufanie należy budować systematycznie, współpracując z wieloma członkami i członkiniami organizacji i postępując zgodnie z oddolną strategią. Oznacza to, że potencjalne okazje do współpracy powinny być najpierw omawiane z urzędnikami i urzędnikami niskiego i średniego szczebla, którzy są bliżej spraw obywatelskich, a dzięki temu zazwyczaj w mniejszym stopniu kierują się polityką, za to są bardziej pragmatyczni i skupieni na celu. W związku z tym pomocne jest skoncentrowanie się na działaniu na poziomie lokalnym i gminnym, a nie krajowym i zaspokojenie rzeczywistych i oczywistych potrzeb obywateli danej społeczności, a nie propagowanie ogólnych celów politycznych. Wynika to z tego, że takie procedury są namacalne i przejrzyste, a także mogą stanowić precedens dla podobnych działań w innych społecznościach.

Ważnym krokiem dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego jest łączenie sił i współpraca na różnych poziomach. Na przykład dogłębna wymiana podejść i metod okazuje się bardzo pomocna, gdy organizacje wspierają

siebie nawzajem w podnoszeniu jakości swoich działań. Można także w ten sposób zwiększyć swoją widoczność i poprawić dostępność dla partnerów rządowych. Jednak taka bliska i pełna zaufania współpraca może stanowić wyzwanie, ponieważ organizacje społeczeństwa obywatelskiego działające na polu zapobiegania nietolerancji, dyskryminacji i nienawiści motywowanej uprzedzeniami są często podzielone i trudno jest im wypracować wspólny program i ustalić priorytety.

Lokalne rzeczniczki i rzecznicy zwracający się do instytucji z sugestiami dotyczącymi konkretnych zmian lub innowacji muszą jasno określić, jakie są dokładne kompetencje i ograniczenia instytucji, jak również procedury decyzyjne i do czego podmiot, do którego się zwrócono, jest ostatecznie upoważniony. Partnerzy z administracji rządowej, do których zwracamy się w osobisty, szczerzy i pozytywny sposób, mogą chętnie otwarcie omawiać sugestie dotyczące procedur, budując w ten sposób dalsze zaufanie i zapewniając rzeczywiste możliwości współpracy.

Konkretne zmiany, na rzecz których działamy, należy opisywać krótko, jasno i prosto, w dokumencie, który przedstawia kluczowe cele i zarysowuje konkretne działania krok po kroku. W dokumencie takim warto też zawrzeć strategię radzenia sobie z prawdopodobnymi przeszkodami. Zaleca się, aby wszystkie zaangażowane strony i osoby wnoszące wkład zawsze zdawały sobie sprawę z konieczności realistycznego i ostrożnego podejścia w odniesieniu do planowanego sukcesu inicjatywy, jednocześnie unikając przesadnie idealistycznych założeń. Zasadniczo, rzecznicтво w kwestiach dotyczących młodzieży i społeczności wymaga stopniowego, dobrze zaprojektowanego i dobrze zorganizowanego podejścia, które obejmuje ciągłe sprawdzanie bieżących warunków i gotowość do pokonywania przeszkód, które nieuchronnie się pojawiają.

Język, terminologia i tematy

.....

Najbardziej efektywne jest używanie pozytywnego języka i konstruktywnych sformułowań. Przykładowo, warto mówić: „nad czym pracujemy” lub „umiejętności, które chcemy budować z młodymi ludźmi”, zamiast wymieniania zagrożeń i wyzwania. Warto też unikać politycznego żargonu, odnosić się z szacunkiem do wszystkich stron, komunikować się wprost i używać powszechnego słownictwa i prostego języka. Podczas gdy „edukacja antydyskryminacyjna” może być dla niektórych niejasnym lub kontrowersyjnym określeniem, mówienie o bezpieczeństwie i samopoczuciu dzieci w społeczności, rugowaniu przemocy, (cyber)przemocy rówieśniczej i wyśmiewania w szkołach oraz zapobieganie depresji nieletnich i samobójstwom to cele nie tylko osiągalne, ale także bardziej konkretne.

W komunikacji zawsze warto stawiać na opisowość. Dzielenie się doświadczeniem czy opisanie ważnego, lokalnego przypadku działa lepiej niż liczne uogólnienia lub abstrakcyjne, filozoficzne twierdzenia. Używanie nie-aktywistycznego i nie-moralistycznego języka, tj. odpolitycznianie i powstrzymywanie się od dzielącego słownictwa dodatkowo ułatwia dobrą komunikację, niezależnie od kontekstu politycznego, z którego pochodzi rozmówca. Pomaga

też w poznaniu opinii, perspektyw i zainteresowań rozmówcy, problemów, z którymi mierzy się na co dzień i głównych obaw, zawodowych i prywatnych. Dzięki temu, a także korzystaniu ze zrozumiałego dla obu stron słownictwa i uwspólnionych koncepcji, łatwiej stopniowo przejść do tworzenia wspólnego planu działania.

Współpraca między stronami i międzynarodowa

Choć ważne jest działanie oddolne we współpracy z urzędnikami niskiego i średniego szczebla, warto tam, gdzie to możliwe, łączyć je z podejściem odgórnym. Takie podwójne podejście ułatwia przejście do systemowej, szerokiej współpracy między instytucjami. Wspiera też rozwój szerokiej sieci sojuszniczej między organizacjami pozarządowymi i innymi grupami. Dalsze budowanie sieci i koalicji może z czasem przekształcić się w bardziej kompleksową, krajową strukturę rzecznictwa, z organem zarządzającym, jasnymi zasadami uczestnictwa i kodeksem etycznym.

Taki rozwój sieci i koalicji najlepiej realizuje plan działania, który identyfikuje potrzeby i zasoby oraz ustala program w krótko- i długoterminowych celach. Tam, gdzie jest to potrzebne, lokalne rzeczniczki i rzeczników można wypożyczyć w sprawdzone fakty na temat charakteru i zakresu zidentyfikowanego problemu, co da im mocne argumenty. Warto także tworzyć i rozpowszechniać użyteczne materiały. Mogą to być na przykład szablony tekstów rzeczniczych (listy, briefingi, studia przypadków lub zbiory argumentów i strategii dyskusyjnych), roczne kalendarze dotyczące możliwości rzecznictwa, wizualizacje i szablony rzecznictwa w mediach społecznościowych czy podręcznik organizowania i wdrażania udanych inicjatyw rzeczniczych.

Dobrze zorganizowana sieć regionalna pomaga w budowaniu relacji między sąsiadującymi krajami o podobnych możliwościach i mierzących się z podobnymi wyzwaniami, jak na przykład kraje Grupy Wyszehradzkiej. Wymiana poglądów na szczeblu europejskich regionów pozwala uniknąć zajmowania się krajowymi lub lokalnymi mankamentami, a zamiast tego położyć nacisk na wspólne

pomysły na zrównoważone rozwiązania. Co więcej, relacje między organizacjami pozarządowymi i stroną rządową w środowisku międzynarodowym zazwyczaj układają się dobrze. Ponadnarodowa sieć rzecznictwa w Europie Środkowej i Wschodniej, która wspiera młodzież, osoby pracujące z młodzieżą i osoby zajmujące się edukacją, byłaby nieoceniona. Dałaby możliwość wymieniać się studiami przypadków, doświadczeniami zawodowymi i strategiami oraz dopracowywania zestawów umiejętności potrzebnych, by zapobiegać nietolerancji i nienawiści motywowanej uprzedzeniami oraz usprawniać pokojową komunikację i dialog we wszystkich krajach uczestniczących.

Rzecznictwo w niesprzyjających warunkach

.....

Gdy współpraca z agencjami rządowymi nie jest wykonalna ani obiecująca, można zastosować kreatywne strategie, aby wytrwać i rozwinąć programy rzecznictwa. Jednym ze sposobów jest szukanie partnerów na poziomie lokalnym lub międzynarodowym, zależnie od tego, co jest łatwiejsze do zrealizowania. Innym sposobem jest ponowne przyjrzenie się celom rzecznictwa i ograniczenie ich zakresu lub ambicji politycznych albo skupienie się na realizacji praktycznych celów, takich jak realizacja szkoleń dla nauczycieli. Ponadto, skupienie się w większym stopniu na osobach z sektora obywatelskiego i budowanie odporności ruchów społecznych jest zawsze konieczne, aby zapobiec wypaleniu i zapewnić wsparcie aktywistkom i aktywistom, w tym młodzieży, dyrekcji szkół, nauczycielkom i nauczycielom. Cenne i zalecane jest inwestowanie w relacje z politykami opozycji, międzynarodowymi instytucjami działającymi na rzecz praw człowieka, naukowczyniami i naukowcami, prywatnymi fundacjami i postępowymi darczyńcami, niezależnymi mediami i, co najważniejsze, osobami z różnych ruchów i sektorów. W szczególności warto systematycznie opracowywać i wdrażać strategie radzenia sobie z oporem (*backlash*) i łagodzenia go, ponieważ pewien stopień sprzeciwu wystąpi na pewno podczas wszelkich działań rzeczniczych, a jego prawdopodobieństwo jest szczególnie wysokie w niesprzyjających warunkach.

Rozmowa o rzecznictwie

.....

Niezależnie od tego, jak trudne mogą być rzeczywiste warunki, budowanie relacji rzeczniczych jest zawsze stopniowym i wysoce indywidualnym procesem dla wszystkich zaangażowanych stron. Wymaga on uważnego wyczucia możliwości i ograniczeń w każdej rozmowie. Rozsądnie jest zatem zacząć od ogólnych warunków i nadrzędnych celów opartych na zdrowym rozsądku, zwłaszcza w przypadku zwracania się do interesariuszy z przeciwnych stron spektrum politycznego.

Przewidywane cele programu rzecznictwa mogą przede wszystkim koncentrować się na poprawie stabilności społecznej, pracy na rzecz pokoju i zrozumienia w społeczności, a także, jak wspomniano powyżej, ochronie młodych ludzi i rodzin w celu wzmocnienia ich poczucia odpowiedzialności za przyszłość. Rozmowa może stopniowo sięgać dalej i obejmować wspieranie dialogu i tolerancji, być może nawet reagowanie na nietolerancję i prawicowy ekstremizm przy jednoczesnym zapobieganiu wykluczeniu. Jeśli odpowiedź partnera lub partnerki rozmowy jest ambiwalentna, a sukces wydaje się mało prawdopodobny, zawsze można wycofać się i podejść do tematu z innej, bardziej konkretnej strony. W ten sposób można wynegocjować program, który będzie akceptowalny dla większości zaangażowanych stron.

